ברטנורא על מסכת שבת

פירוש רבי עובדיה מברטנורא

geulaquiz.com

פרק א

א **יציאות השבת.** הוצאות שמרשות לרשות האמורות אצל שבת, והכנסות נמי קא קרי יציאות הואיל ומוציא מרשות לרשות. והאי דתני יציאות ולא תני הוצאות, לישנא דקרא נקט דכתיב (שמות ט״ז:כ״ט) אל יצא איש ממקומו, ומיניה דרשינן הוצאה, אל יצא איש עם הכלי שבידו ללקוט המן:

שתים שהן ארבע. שתים מן התורה, הוצאה והכנסה לבעל הבית העומד בפנים ברשות היחיד, ועל שתים אלו חייב על שגגתו חטאת, ועל זדונו כרת, ועל התראתו סקילה, כמו בכל שאר מלאכות של שבת:

שהן ד׳ מדבריהם הוסיפו שתים, לאסור לכתחלה היכא שהמלאכה נעשית ע״י שנים זה עוקר וזה מניח, דשנים שעשאוה פטורים, שנאמר (ויקרא ד׳:י״ג) בעשותה אחת מכל מצות ה׳, העושה את כולה ולא העושה מקצתה, וכן בכל מלאכות של שבת אמרינן יחיד שעשאה חייב, שנים שעשאוה פטורים:

ושתים שהן ארבע בחוץ. שתים מן התורה, הוצאה והכנסה לעני העומד בחוץ ברשות הרבים:

שהן ארבע. מדבריהם הוסיפו שתים לאסור לכתחלה, כשזה עוקר וזה מניח:

פשט העני את ידו. ובתוכה קופה או הסל שמקבל בו ככרות מבעל הבית. ולהכי נקט הוצאה בלשון עני ועשיר, דאגב אורחיה קמ״ל דמצוה הבאה בעבירה אסורה וחייבין עליה:

ונתן לתוך ידו של בעל הבית. דעביד ליה עקירה מרשות הרבים והנחה ברשות היחיד:

או שנטל מתוכה והוציא. החפץ, והניח ברשות הרבים, דעביד עקירה והנחה:

העני חייב. שעשה מלאכה שלימה. והרי שתים מן התורה לעומד בחוץ. ואע״ג דבעינן עקירה ממקום שיהיה בו ד׳ טפחים על ד״ט והנחה במקום שיהיה בו ד׳ על ד׳, וליכא, דיד העני ובעה״ב אין בה מקום שיהיה ד׳ על ד׳, אמרינן בגמ׳ דידו של אדם חשובה כד׳ על ד׳, כיון שהיא עשויה להניח בה וליטול ממנה חפצים ואפילו גדולים הרבה:

ובעה״ב פטור. פטור ומותר גמור, דהא לאו מידי עבד:

פשט בעל הבית כו׳ בעל הבית חייב. הרי שתים מן התורה לעומד בפנים:

פשט העני כו׳ דעביד העני עקירה מרשות הרבים:

ונטל בעל הבית מתוכה. והניח בפנים, ועביד ליה בעל הבית הנחה ברשות היחיד:

או שנתן לתוכה. דעביד ליה בעל הבית עקירה מרשות היחיד:

והוציא. העני והניח ברשות הרבים:

שניהם פטורים. שלא עשה שום אחד מהם מלאכה שלימה. אבל אסורים לעשות כן שמא יבואו כל אחד בפני עצמו לעשות מלאכה שלימה בשבת. הרי שתים מדבריהם, אחת לעני בחוץ ואחת לבעה״ב בפנים. והא דלא חשיב שנים לכל אחד, עקירה לעני ועקירה לבעל הבית, הנחה לעני והנחה לבעל הבית, משום דלא חשיב אלא עקירות שהן תחלת המלאכה ואיכא למיחש שמא יגמרנה, אבל הנחות שהן סוף המלאכה לא קחשיב:

ב **לא ישב אדם לפני הספר.** ואפילו בחול, ומשום דבעי למתני לא יצא החייט במחטו וכו׳ שמא ישכח ויצא, דדמי לגזרה דלא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה, שמא ישכח ולא יתפלל, משום הכי תנא להו הכא, ואיידי דזוטרן מילייהו פסיק ותני להו ברישא, והדר מפרש מילי דשבת ומאריך בהן:

סמוך למנחה. מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה, וסמוך למנחה היינו מתחלת שעה שביעית, ואע״פ שעונתה מרובה, גזרה שמא ישבר הזוג של ספרים אחר שהתחיל להסתפר, ותעבור עונת התפלה קודם שיתקננו וישלים התספורת:

ולא יכנס למרחץ. סמוך למנחה שמא יתעלף:

ולא לבורסקי. מקום עבוד העורות, דלמא חזי פסידא וקלקול בעורות אם לא יניעם ממקומם ויתקנם, וימשך במלאכתו עד שתעבור עונת התפלה:

ולא לאכול. אפילו בסעודה קטנה, שמא ימשך בסעודה:

ולא לדין. אפילו בגמר דין, שכבר שמעו טענות בעלי דינין ולא נשאר עליהן אלא לפסוק הדין בלבד, דלמא חזו טעמא ויסתרו מה שהיו רוצים לפסוק וחוזר להיות תחלת הדין:

ואם התחילו. בחד מכל הני דאמרינן, אין מפסיקין, אלא יגמור ואחר כך יתפלל, והוא שיש שהות ביום לגמור קודם שיעבור זמן התפלה. והתחלת התספורת משיניח מעפורת של ספרים בין ברכיו, הוא הסודר שנותן המתגלח על ברכיו כדי שלא יפול השער על בגדיו. והתחלת המרחץ משיפשוט

הבגד הסמוך לבשרו. ואית דמפרשי משיסיר הסודר שעליו שהוא ראשון להפשטת בגדיו. והתחלת הבורסקי משיחגור בין כתפיו את בתי זרועותיו כדי להתעסק בעורות. והתחלת אכילה משיטול ידיו. והתחלת הדין משיתעטפו הדיינין בטליתן לשבת לדין באימה וביראה, ואם היו מעוטפים ויושבים בדין ובא לפניהם דין אחר סמוך למנחה, הויא התחלת אותו הדין משפתחו בעלי הדין בטענותם:

מפסיקין לקריאת שמע. מלתא אחריתי נקט, והכי קאמר חברים העוסקים בתורה, מפסיקים תורתן לקריאת שמע דזמנה קבוע, דכתיב (דברים ו׳) ובשכבך ובקומך:

ואין מפסיקין לתפלה. שאין לה זמן קבוע דאורייתא. ולא שנו אלא כגון רבי שמעון בן יוחאי וחביריו שתורתן אומנותן, אבל אנו הואיל ואנו מפסיקין תורתנו לאומנותנו כל שכן שנפסיק לתפלה:

ג **לא יצא החייט במחטו.** אפילו תחובה לו בבגדו, שמא ישכח ויצא, ואומן דרך אומנתו חייב שדרך האומנים לתוחבן בבגדיו כשיוצאים לשוק:

שמא ישכח ויצא. משתחשך:

הלבלר. הסופר:

בקולמוסו. התחוב אחורי אזניו כדרך הסופרים:

ולא יפלה את כליו. מבער כנים מבגדיו. תרגום בערתי הקדש פליתי:

ולא יקרא לאור הנר. בספר, שמא יטה הנר להביא השמן לפי הפתילה כדי שידלוק יפה ונמצא מבעיר בשבת, ואפילו היה הנר גבוה שתים ושלש קומות, לעולם אסור לקרות לאור הנר אלא אם כן יש עמו אדם אחר לשמרו, או אם הוא אדם חשוב שאינו רגיל לעולם לתקן הנר:

החזן. מלמד תינוקות:

מהיכן התינוקות קורין. מהיכן יתחילו לקרות, דבעיון מועט כי האי לא גזרינן שמא יטה. והתינוקות קוראין לפני רבן לאור הנר, שאימת רבן עליהם:

אבל הוא לא יקרא. כל הפרשה, מפני שאין אימתן עליו, ושמירתן לא הויא שמירה. ומהאי טעמא נמי איכא למאן דאמר דאשה שומרת לבעלה אין שמירתה שמירה, שאין אימתה עליו:

כיוצא בו. לעשות הרחקה מן העבירה, אמרו לא יאכל הזב עם אשתו זבה, ואף על פי ששניהם טמאים:

מפני הרגל עבירה. שמתוך שהם מתיחדים יבא לבעול זבה שהיא בכרת. וזב וזבה לרבותא נקט שהתשמיש קשה להן ואיכא למימר דודאי לא יבואו לידי הרגל עבירה, אפ״ה לא יאכלו זה עם זו:

ד **[ואלו] מהלכות.** אין פולין ואין קורין לאור הנר דתנן במתניתין:

בעליית חנניה בן חזקיה. שבקשו חכמים לגנוז ספר יחזקאל שדבריו נראים כסותרים ד״ת, כגון כל נבלה וטרפה מן העוף ומן הבהמה לא יאכלו הכהנים (יחזקאל מ״ד) כהנים הוא דלא אכלי הא ישראל אכלי, וכגון וכן תעשה בשבעה בחדש (שם מ״ה) היכן נרמז קרבן זה בתורה. ונטמן חנניה בן חזקיה בעליה וישב שם ופירש ספר יחזקאל:

ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום. שנחלקו בית שמאי ובית הלל ועמדו למנין ורבו ב״ש ופסקו כמותם, כדכתיב (שמות כ״ג) אחרי רבים להטות. וכולהו י״ח דברים מייתו להו בגמרא, ואלו הן, האוכל אוכל שהוא ראשון לטומאה או שני לטומאה, גזרו שיהא נעשה גופו שני לטומאה, ופוסל את התרומה במגעו, ששני פוסל בתרומה, הרי אלו שתי גזירות, אוכל אוכל ראשון, ואוכל שני. והשותה משקין טמאים נעשה ג״כ שני לטומאה ופוסל את התרומה הרי שלש. וטעמא דגזור בהני, דזמנין דאכיל אוכלין טמאים ושדי משקין דתרומה בפומיה בעוד שהאוכלים טמאים בפיו ופסיל להו, וזמנין דשתי משקין טמאים ובעודן בפיו שדי אוכלין דתרומה בפיו ופסיל להו. וגזרו על הבא ראשו ורובו לאחר שטבל מטומאתו בו ביום, במים שאובים, ועל טהור גמור שנפלו על ראשו ג׳ לוגין מים שאובין, הרי חמש גזירות. וטעמא דגזור טומאה על הני לטמא אדם, לפי שהיו טובלין במי מערות סרוחין והיו נותנין עליהם אחר כך מים שאובין להעביר סרחון המים, התחילו ועשאום קבע לומר לא מי המערות מטהרים אלא המים שאובים מטהרים, עמדו וגזרו עליהם טומאה, דלמא אתי לבטולי תורת מקוה וטבלי בשאובים. והגזירה הששית שיהיו הספרים של כתבי הקדש פוסלים את התרומה במגע, שבתחלה היו מצניעין אוכלין דתרומה אצל ס״ת, אמרי האי קדש והאי קדש, כיון דחזו דקא אתו ספרים לידי פסידא, שהעכברים המצויין אצל האוכלין היו מפסידין את הספרים, גזרו שיהיו הספרים, דהיינו תורה נביאים וכתובים, במגען פוסלין את התרומה. והגזירה הז׳ גזרו על סתם ידים שפוסלות את התרומה, מפני שהידים עסקניות הן ונוגעות בבשרו במקום הטנופת, וגנאי לתרומה אם יגע בה בידים מזוהמות והיא נמאסת על אוכליה. והגזירה הח׳ האוכלין שנטמאו במשקין שאותן המשקין נטמאו מחמת ידים שנגעו בהן קודם נטילה, גזרו על המשקין שיטמאו את האוכלין, שכל הדברים הפוסלים את התרומה מטמאין את המשקין להיות תחלה, גזירה משום משקין הבאים מחמת שרץ, דאשכחן בהן שהן ראשונים מדאורייתא, והאי דגזור בכל

טומאת משקין להיות תחלה ולא גזור נמי באוכלין גזירה משום [אוכלין] הבאים מחמת שרץ, היינו טעמא דאחמור רבנן במשקין משום דעלולים לקבל טומאה, שאינן צריכין תיקון הכשר להביאן לידי קבלת טומאה כמו האוכלין שצריכין נתינת מים להכשירן לקבל טומאה. והגזירה הט׳ כלים שנטמאו במשקין שנטמאו המשקים בשרץ, אע״פ שהם ראשון לטומאה דאורייתא אין יכולין לטמא אדם וכלים, שאין אדם וכלים מקבלין טומאה אלא מאב הטומאה, ולא ממשקין שנטמאו בשרץ שהם ראשונים, ורבנן גזור עלייהו שיטמאו כלים, גזירה משום משקה דזב וזבה, שהן רוקו ומימי רגליו שהן אב הטומאה ומטמאין כלים מדאורייתא. והגזירה הי׳ שיהו בנות כותיים נדות מעריסתן, כלומר מיום שנולדה, שתינוקת בת יומא מטמאה בנדה, וכותים לית להו מדרש זה וכי חזיין לא מפרשי להו הלכך גזור בהו רבנן. והגזירה הי״א שיהו כל המטלטלין מביאין את הטומאה בעובי המרדע, והוא מלמד הבקר, ויש בהקיפו טפח אבל אין בעביו טפח, ואע״פ שמן התורה אין אהל פחות מטפח, גזרו רבנן על כל המטלטלים שיש בהקיפן טפח שאם ראשן אחד האהיל על המת וראשן אחד על הכלים מביאין להם טומאת אהל, גזירה אטו מי שיש בעביו טפח שמביא את הטומאה מן התורה. והגזירה הי״ב הבוצר ענבים לדרכן בגת, המשקה היוצא מהן בשעת בצירה מכשירן לקבל טומאה, ואע״פ שהולך לאבוד ולא ניחא ליה, גזירה שמא יבצור בקופות מזופפות, דאז ניחא ליה במשקה היוצא מהן שהרי אינו הולך לאבוד, ומכשיר מן התורה. והגזירה הי״ג שיהיו גידולי תרומה תרומה, ואפילו בדבר שזרעו כלה כגון תבואה וקטנית, גזירה משום תרומה טמאה ביד כהן שאסורה באכילה ובא לזרעה, וגזור שתהא בשמה הראשון והרי היא תרומה טמאה, דחיישינן דלמא משהי לה עד זמן זריעה ואתי למיכלה בטומאה. והגזירה הי״ד מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי, ולא יטלטלנו פחות פחות מד״א. והגזירה הט״ו והט״ז, אין פולין ואין קורין לאור הנר דתנן במתניתין. והגזירה הי״ז גזרו על פתן של עובדי כוכבים, ועל שמנן ועל יינן ועל בנותיהן, וכולהו גזירה חדא היא, כדאמרינן גזרו על פתן משום שמנן ועל שמנן משום יינן ועל יינן משום בנותיהן ועל בנותיהן משום דבר אחר, כלומר משום עבודת כוכבים. והגזירה הי״ח גזרו על תינוק עובד כוכבים שיהא מטמא בזיבה, כדי שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו במשכב זכור:

ה **אין שורין דיו.** סממנים שעושים מהם דיו לכתיבה:

וסממנים. לצבע:

וכרשינים. מאכל בהמה, ורגילים לשרות אותן במים תחלה, וקורין להם בערבי כרסנ״ה, ובלע״ז ויצ״ש, וסברי בית שמאי אדם מוזהר על שביתת כלים כמו על שביתת בהמתו, והיינו טעמא דאין נותנין אונין, והיינו טעמא דאין פורשין מצודות. ונר הדולק בשבת וקדרה שעל גבי כירה דמודו בהו בית שמאי, [בדמפקר] אפקורי לכלים ושוב אינו מצווה על שביתתן:

ובית הלל מתירין. משנתן המים מבעוד יום, אע״פ שהן נשורין והולכין בשבת, דסברי על שביתת בהמה אדם מוזהר דאית בה צער בעלי חיים, אבל לא על שביתת כלים:

ו **אונין.** אגודות של פשתן מנופץ, ונותנין אותן בתנור ומתלבנים:

שיהבילו. שיתחממו שיעלה בהם ההבל:

ליורה. של צבעים:

אלא כדי שיקלוט את העין. שיקלוט הצבע מבעוד יום:

ובית הלל מתירים. לתתן לתוכו מבעוד יום ותהא קולטת כל הלילה. ולא שרו בית הלל אלא ביורה עקורה מן האש, שאם יש תחתיה אש בשבת אסור, גזירה שמא יחתה בגחלים. וצריך נמי שתהא היורה סתומה וטוחה בטיט, גזירה שמא יגיס ויהפך בה בשבת, וחייב משום מבשל:

ז **ולא טוענין עמו.** על החמור:

ולא מגביהים. עליו משאוי על כתפו, דמיחזי כמסייעו להוליך המשאוי בשבת:

אלא כדי שיגיע למקום קרוב. כלומר שיהא המקום שרוצה להוליכו קרוב שיוכל להגיע שם מבעוד יום:

ובית הלל מתירין. כדי שיצא מפתח ביתו מבעוד יום:

ח **לעבדן.** מעבד העורות:

מתירין עם השמש. בעוד שהחמה על הארץ קודם שתשקע:

ט **כלי לבן.** שהוא קשה לכבס, צריך שלשה ימים, ומחמירין על עצמן כבית שמאי. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, אלא כבית הלל שמתירין עם השמש:

ושוין. בית שמאי ובית הלל, שטוענין את הזיתים מבעוד יום בקורת בית הבד, לאחר שטחנו הזיתים טוענין עליהם קורות כבדים והמשקה זב והולך

מאליו כל השבת:

ועגולי הגת. הנך דגת קרי עגולין, שהיו דפין עבין עשויין בעיגול, ובהא מודו ב״ש לב״ה, משום דאי נמי עביד להו בשבת ליכא חיוב חטאת, דאין נותנין קורה ע״ג זיתים עד שטוחנן תחלה ברחיים, וכן בענבים דורכים אותן ברגל תחלה, ובלאו קורה נמי משקה נפיק ממילא, אלא דלא נפיק שפיר כי השתא, הלכך לא דמי לדש:

י **כדי שיצולו.** כמאכל בן דרוסאי, והוא שליש בשול, ובכך הוא ראוי לאכילה ותו ליכא למיגזר שמא יחתה בגחלים:

חררה. עוגת רצפים:

שיקרמו. תחלת אפיה עושין כמו קרום:

פניה. שהם כלפי אויר התנור:

כדי שיקרום התחתון. המדובק לחרש התנור, דהוא נאפה תחלה קודם שיקרמו הפנים שכלפי אויר התנור, ובהכי סגי. ואין הלכה כרבי אליעזר:

יא **משלשלין את הפסח.** התנורים שלהן פיהן למעלה ומורידין הצלי לתוכו, להכי תני משלשלין:

עם חשיכה. ואע״ג דבעלמא אין צולין כדאמרן, הכא שרי, דבני חבורה זריזין הן ומדכרי אהדדי ולא אתו לחתויי בגחלים:

ומאחיזין את האור. מעט, בעצים של מדורת בית המוקד, ולא חיישינן שמא יבואו הכהנים להבעירה משתחשך דכהנים זריזין הן:

בית המוקד. לשכה גדולה היתה בעזרה שמסיקין בה מדורה תמיד והכהנים מתחממים שם, לפי שהולכים יחפים על הרצפה של שיש:

ובגבולין. צריך האדם להבעיר מדורתו מבעוד יום כדי שתאחוז האור ברובה, וכמה ברובה, כדי שתהא שלהבה עולה מאליה ואינה צריכה לקסמין דקין תחתיה להבעירה:

אף בפחמין כל שהוא. כי היכי דבמדורת בית המוקד מקילינן בבית המוקד לכהנים, כמו כן במדורת פחמים מקילינן לכל אדם וא״צ להאחיז בהן האור אלא כל שהוא, שאין דרכה להיות כבה והולכת ולא אתו לחתויי בהו. והלכה כר׳ יהודה דליכא מאן דפליג עליה:

פרק ב

א **במה מדליקין.** נר של שבת במה עושין פתילות ושמנים להדליק:

לא בלכש. כמין צמר יש בארז בין הקליפה לעץ וקרוי לכש:

בחוסן. פשתן שאינו מנופץ:

בכלך. פסולת של משי:

בפתילת האידן. כמין צמר יש [בערבה] בין הקליפה לעץ:

בפתילת המדבר. עלי עשב ארוך שגודלין אותם ומדליקין בהן:

בירוקה שעל פני המים. כמין צמר שגדל בדופני הספינה ששהתה זמן מרובה במים. עד כאן פסול פתילות מכאן ואילך פסול שמנים:

לא בזפת ולא בשעוה. שלא יתן זפת נמס ושעוה נתכת בנר במקום שמן וידליק, אבל לעשות כמין פתילה ארוכה שרגילין לעשות משעוה שרי:

ולא בשמן קיק. שמן היוצא מגרעינים שבתוך הצמר גפן שקורין קוטו״ן. ויש מפרשים קיקיון דיונה והוא עשב שעליו גדולים ונקרא בערבי כרו״ע, והשמן היוצא ממנו עב ביותר. ופתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהם, מה טעם, מפני שהאור מסכסכת בהם, כלומר שאין האור נכנסת תוך הפתילה [אלא] סביב מבחוץ. ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם, לפי שאין נמשכים אחר הפתילה, ומתוך שאין הנר דולקת יפה חיישינן שמא יטה השמן על פי הנר ונמצא מבעיר. א״נ שמא יניח הנר ויצא, ואנן קיימא לן דנר של שבת חובה:

ולא בשמן שריפה. שמן של תרומה שנטמא. ואמאי קרי ליה שמן שריפה הואיל ולשריפה עומד שהרי אסור באכילה. וביום טוב שחל להיות בע״ש עסקינן, שכשמדליק הנר מבעוד יום נמצא שורף שמן טמא של תרומה בי״ט, ואנן קי״ל אין שורפין קדשים בי״ט דכתיב (שמות י״ב:י׳) והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו, ודרשינן קרא הכי, והנותר ממנו עד בקר ראשון, עד בקר שני עמוד ותשרפנו, שאין שורפים הנותר בי״ט. והוא הדין לכל שאר קדשים הטעונים שריפה:

וחכמים אומרים אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו. ותנא קמא נמי אמר ולא בחלב כל חלב במשמע. אלא איכא בין חכמים לתנא קמא דחד מינייהו סבר דשרי להדליק בחלב מבושל כשמערב בו שמן כל שהוא, וחד אוסר אפילו ע״י תערובת שמן. ולא נתברר לחכמי התלמוד מי משניהם האוסר ומי המתיר. והלכה כחכמים:

ב **אין מדליקין בשמן שריפה ביו״ט.** טעמא דמתניתין דלעיל קאמר, מה טעם תנן ולא בשמן שריפה, לפי שאין מדליקין בשמן שריפה ביו״ט, שאין שורפין קדשים ביו״ט:

אין מדליקין בעטרן. פסולת של זפת וריחו רע ביותר, ומיהו נמשך אחר הפתילה יותר מן הזפת מפני שהוא רך, הילכך אלמלא מפני כבוד שבת היו מדליקין בו:

שומשמין. כך שמו בערבי והוא זרע דק מתוק, ובארץ ישראל ממנו הרבה:

שמן צנונות. שמן היוצא מזרע צנון:

פקועות. דלעת מדברית:

נפט. מין זפת הוא, ולבן וריחו רע. והלכה כחכמים שמדליקין בכל השמנים, חוץ מאותן הפסולות שנמנו לעיל במתניתין, וחוץ משמן אפרסמון ונפט לבן, שכל אחד משני אלו השמנים הוא עף ושורף, וחיישינן שמא יניחנו ויצא. ועוד יש טעם אחר לאסור בשמן אפרסמון גזירה שמא יסתפק ממנו מפני חשיבותו, וקיימא לן הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר, והמסתפק ממנו חייב משום מכבה:

ג **כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו.** לעשות ממנו פתילה:

אלא פשתן. דאקרי עץ כדכתיב (יהושע ב׳:ו׳) ותטמנם בפשתי העץ, ואפ״ה מדליקין בפתילה שעושין ממנו. וקנבוס וצמר גפן לאו יוצאין מן העץ נינהו, אלא מיני זרע הן הילכך מדליקין בהן. ופשתן נמי מין זרע הוא ולא איצטריך לרבוייה אלא משום דאקרי עץ דכתיב ותטמנם בפשתי העץ:

אינו מטמא טומאת אהלים. אם עשה מהן אהל והמת תחתיו, הוי כשאר בית ואינו טעון הזאה וטבילה, דאהל עצמו אינו מקבל טומאה אלא כלים שתחתיו:

אלא פשתן. שהאהל עצמו טמא, כדכתיב (במדבר י״ט:י״ח) והזה על האהל, וילפינן אהל אהל ממשכן, דכתיב ביה (שמות מ׳:י״ט) ויפרוש את האהל על המשכן, ולא היה באהל משכן דבר יוצא מן העץ אלא פשתן כדכתיב (שם כו) עשר יריעות שש משזר:

שקפלה. כדרך שגודלין הפתילות:

הבהבה. על השלהבת כדי שתהיה מחורכת ותדליק יפה. ובבגד שיש בו שלש אצבעות על שלש אצבעות מצומצמות עסקינן:

טמאה היא. דקפולה אינו מבטלה מתורת בגד, הואיל ולא הבהבה:

טהורה היא. דקפולה בטלה מתורת בגד והיא כאילו אין בה ג׳ על ג׳, וכל פחות מג׳ על ג׳ טהור מלטמא לא בנגעים ולא בטומאת מת:

ואין מדליקין בה. ביום טוב שחל להיות בע״ש עסקינן, דשייך ביה איסור מוקצה ואין מסיקין בשברי כלים שנשברו בו ביום דהוו להו נולד, אבל בכלים מסיקין דהא חזו לטלטול, ודכולי עלמא אית להו המדליק צריך להדליק רוב היוצא מן הפתילה חוץ לנר קודם שיסלק ידיו, הילכך טעמא דר״א דאמר אין מדליקין בה קסבר קפולה לא בטלה מתורת כלי, וכי אדליק בה פורתא כיון דג׳ על ג׳ מצומצמות היו הוה ליה שבר כלי, דפחות מג׳ על ג׳ לאו כלי הוא, וכי מדליק בידים להשלים רוב היוצא נמצא שמדליק בשבר כלי שנשבר בי״ט, דכי אמרינן מסיקין בכלים דוקא שלא יגע בו אחר שנפחת. ורבי עקיבא אומר מדליקין בה, קסבר קפולה בטלה מתורת כלי, מכי קפלה מעי״ט, דאין גודלין פתילה בי״ט, ונמצא שאין כאן שבר כלי שנשבר בי״ט, הילכך מדליקין בה. והלכה כר׳ עקיבא:

ד **שפופרת של ביצה.** הקליפה הקשה העליונה שהביצה מונחת בתוכה:

בשביל שתהא מנטפת. טפה טפה לתוך הנר, וטעמא גזירה שמא יסתפק ממנו, וכיון שהקצהו לנר חייב משום מכבה:

ואפילו היא של חרס. דמאיס, אפילו הכי גזרינן, שכיון שאין הפתילה הדולקת בתוך הכלי שיש בו השמן, אתי לאסתפוקי מיניה, דסבר אין כאן משום מכבה:

ורבי יהודה מתיר. דלא גזר דילמא אתי לאסתפוקי מיניה, שהרי הוא רואה השמן נוטף על הפתילה שתחתיו:

אם חברה היוצר מתחלה כו׳ והוא הדין אם חברה בעל הבית בסיד או בחרסית מערב שבת ליכא למיחש, דמשום איסורא דשבת בדיל מיניה:

ויתן ראש הפתילה. שהוא יוצא מן הצד לשאוב השמן ונמשך דרך הפתילה לראש הדולק. ואשמעינן מתניתין פלוגתא דר״י ורבנן בשפופרת של ביצה, ובחרס, ובקערה. דאי אשמעינן שפופרת של ביצה בהא קאמרי רבנן, דכיון דלא מאיסא אתי לאסתפוקי מינה, אבל של חרס דמאיס אימא מודו ליה לרבי יהודה. ואי אשמעינן של חרס, בהא קאמר ר״י, אבל בההיא אימא מודה להו לרבנן. ואי אשמעינן הני תרתי, בהא קאמר ר״י מפני שהשפופרת של ביצה והחרס מונחים בתוך חלל הנר למעלה, ולא מפסיק מידי בין הנר ובינם, וליכא למגזר שמא יסתפק דבדיל מיניה, אבל בקערה דמפסקא, שהרי

אצל הנר מונחת ויש כאן הפסק וליכא למימר גופיה הוא אימא מודה דנגזור. ואי אשמעינן בההיא, בההיא קאמרי רבנן, אבל בהנך תרתי מודו לר״י, צריכא. והלכה כחכמים:

ה **מפני עובדי כוכבים.** כגון פרסיים שאין מניחין להדליק אור ביום אידם אלא בבית עבודת כוכבים שלהם:

מפני לסטים. שלא יראו שיש שם אדם ויבואו עליו:

מפני רוח רעה. השורה עליו, וכשאינו רואה נוח לו. ורמב״ם פירש רוח רעה, מין ממיני החולי הבא לבעלי המרה השחורה, שלא ינוחו אלא כשישבו בחשך ובהסתרה מבני אדם:

ואם בשביל החולה שיישן פטור. האי חולה חולה שיש בו סכנה הוא, דאילו מכבה בשביל חולה שאין בו סכנה חייב למאי דסבר האי תנא דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. וכן מפני עובדי כוכבים, מפני לסטים, מפני רוח רעה, כולהו אית בהוא סכנה. ובדין הוא דלתני מותר, אלא משום דבעי למתני סיפא חייב, תנא רישא פטור:

כחס על הפתילה חייב. ואע״ג דאינו צריך לגוף הכבוי אלא לצורך דבר אחר, שלא תדלק הפתילה או שלא יפקע הנר חייב, דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה:

פוטר בכולן חוץ מן הפתילה. שאין לך כבוי הצריך לגופו, אלא כבוי של פחמים, וכבוי של הבהוב פתילה, שעושה הכבוי להאחיז האור מהר כשירצה להדליקו. ואין הלכה כר״י:

שהוא עושה פחם. שהוא מתכוין לעשותה עכשיו בכבוי זה פחם, שתהא מהובהבת להאיר יפה:

ו **בשעת לידתן.** בשעת סכנה מזומן פורענותא:

ובחלה ובהדלקת הנר. לפי שצרכי הבית הן והיא מצויה בבית, תלויין בה:

ז **צריך אדם לומר בתוך ביתו.** וצריך לממרינהו בניחותא כי היכי דלקבלו מיניה:

עם חשיכה. כשהוא סמוך לחשיכה ויש עדיין שהות ביום לעשר ולערב, אבל קודם לחשיכה הרבה לא, דלמא פשעי ואמרי עדיין יש שהות ביום:

עשרתם. לסעודת שבת, שאף אכילת עראי של שבת קובעת למעשר:

ערבתם. ערובי תחומין וחצרות. והני תרתי שייך לממרינהו בלשון שאלה דשמא כבר עשו, אבל בנר לא שייך למימר הדלקתם את הנר, דדבר הנראה לעין הוא אי אדליק אי לא אדליק:

ספק חשיכה. מתחלת שקיעת החמה כל זמן שנראה כוכב אחד בלבד ודאי יום, וכל זמן שנראים שני כוכבים בינונים הוא ספק חשיכה, וקרוי בין השמשות, ונותנים עליו חומרי יום וחומרי לילה, ומשיראו ג׳ כוכבים בינונים הוא ודאי לילה לכל דבר:

אין מעשרין את הודאי. דתקון מעליא הוא. ואע״ג דאינו אסור אלא משום שבות, קסבר האי תנא דגזרו על השבות אף בין השמשות:

ואין מטבילין את הכלים. להעלותן מידי טומאתן, דהוי כמתקן כלי, ואית ביה נמי שבות:

ואין מדליקין את הנרות. כל שכן, דספיקא דאורייתא הוא, וזו ואצ״ל זו קתני. ורבותי פירשו ואין מדליקין את הנרות אין אומרים לנכרי להדליק:

אבל מעשרים את הדמאי. ולא דמי למתקן דרוב עמי הארץ מעשרין הן:

ומערבין. עירובי חצירות, דחומרא בעלמא הוא, אבל לא עירובי תחומין דיש להם סמך מקראי:

וטומנין את החמין. בדבר שאינו מוסיף הבל, דאילו בדבר המוסיף הבל אפילו מבעוד יום אסור. וטעמא דטומנין את החמין בין השמשות בדבר שאינו מוסיף הבל, שלא אסרו להטמין את החמין בשבת עצמו בדבר שאינו מוסיף הבל אלא גזירה שמא ימצא קדרתו שנצטננה וירתיחנה באור ונמצא מבשל בשבת, ובין השמשות ליכא למגזר בהכי, דסתם קדרות בין השמשות רותחות הן וליכא למיחש שמא נצטננה וירתיחנה, הילכך טומנין את החמין בין השמשות אע״פ שאין טומנין בשבת:

פרק ג

א **כירה.** מקום עשוי בארץ כדי שפיתת שתי קדרות והאש עוברת תחת שתי הקדרות:

בגבבא. עצים דקים כקש שגובבין מן השדה:

נותנים עליה תבשיל. מערב שבת להשהותו שם בשבת:

בגפת. פסולת של זיתים ושומשמין לאחר שהוציאו שמנן:

לא יתן. מערב שבת כדי להשהותה שם בשבת:

עד שיגרוף. הגחלים ויוציאם מן הכירה:

או שיתן האפר. על גבי גחלים לכסותם ולצננם, וטעמא גזירה שמא יחתה בגחלים בשבת כדי למהר בשולו. ודוקא בתבשיל שלא בשל כל צרכו, או אפילו בשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו, הוא דגזרינן שמא יחתה, אבל תבשיל שלא בשל כלל או בשל כל צרכו ומצטמק ורע לו מותר להשהותו על גבי כירה אע״פ שאינה גרופה וקטומה ולא חיישינן שמא יחתה, הואיל והסיח דעתו ממנו. וכן תבשיל שבשל כל צרכו והשליך בתוכו אבר חי סמוך לבין השמשות, נעשה הכל כתבשיל שלא בשל כלל שהרי הסיח דעתו ממנו:

בש״א. מים חמין נותנין על גבי כירה לאחר שגרף, דלא צריכי לבשולי וליכא למגזר שמא יחתה:

אבל לא תבשיל. אע״פ שגרף, שא״א לגרף כל הגחלים עד שלא ישאר שם ניצוץ אחד, ואתי לחתויי מאחר דניחא ליה בבשוליה:

בש״א נוטלים וכו׳ אפילו חמין דשרינן להשהות על גבי כירה גרופה ושנתן את האפר, לאחר שנטלן אין מחזירין דמיחזי כמבשל בשבת:

וב״ה אומרים. בין חמין בין תבשיל יכולין להחזיר לאחר שנטלן. ולא שרו ב״ה להחזיר אלא בעודן בידו שלא הניחן ע״ג דבר אחר, אבל לאחר שהניחן בקרקע או על גבי דבר אחר אסור להחזירן אפילו לבית הלל, דהוי כמטמין לכתחלה בשבת:

ב **תנור.** מתוך שצר למעלה ורחב למטה נקלט חומו לתוכו טפי מכירה, ואפילו הסיקוהו בקש ובגבבא חיישינן שמא יחתה דלעולם אינו מסיח דעתו ממנו:

בין מעל גביו. לסמוך אצל דופנו:

כופח. עשוי ככירה, אלא שארכו כרחבו ואין בו אלא מקום שפיתת קדרה אחת, והאש עוברת תחתיה והבלו רב מהבל הכירה, שהכירה פתוחה מלמעלה שיעור שתי קדרות והכופח אין פתוח אלא שיעור קדרה אחת, ופחות מהבל התנור:

ג **אין נותנין.** בשבת:

ביצה בצד המיחם. קומקום של נחושת שמחממים בו המים ע״ג האש:

שתתגלגל. שתצלה קצת עד שתהא מגולגלת כלומר מעורבת:

ולא יפקיענה בסודרין. לא ישברנה על סודר שהוחם בחמה כדי שתצלה בו, דגזרינן תולדות חמה אטו תולדות האור:

ור״י מתיר. דסבר לא גזרינן תולדות חמה אטו תולדות האור. ואין הלכה כרבי יוסי:

לא יטמינה בחול ובאבק דרכים. שהוחמו מכח החמה, ובהא לא שרי רבי יוסי דגזר חול אטו רמץ, הואיל ותרווייהו דרך הטמנה אתי למימר מה לי רמץ מה לי חול. אי נמי גזר ר׳ יוסי שמא יזיז עפר ממקומו, שמא לא יהא שם חול עקור ככל הצורך ואתי לאזוזי עפר הדבוק, והוי תולדה דחורש:

ד **סלון.** צינור שממשיכין המים לתוכו, והיה אותו צינור משוקע בחמי טבריא ומתחמם מכח אותם המים החמים, וכשהיו המים צוננין נמשכין בתוכו מתחממין באותו סלון שנתחמם בתוך חמי טבריא. ואמרו חכמים שהמים שנמשכו באותו צינור בשבת דינם כדין חמין שהוחמו בשבת שאסורים לרחוץ בהן אפילו אבר קטן, ואסורים אף בשתיה. והמים שעוברים בו ביום טוב דינם כדין חמין שהוחמו ביו״ט שאסורים לרחוץ בהם כל הגוף, אבל מותר לרחוץ בהן ידיו ורגליו, ומותרין בשתיה והלכה כחכמים. וחזרו בהם אנשי טבריא ושברו את הסלון:

מוליאר. פירשו בגמרא מים מבפנים וגחלים מבחוץ, והוא כלי שיש לו בית קיבול קטן אצל דופנו מבחוץ מחובר לו ונותנים שם גחלים, והמים בקבולו הגדול, ואם גרפוהו מן הגחלים מבעוד יום שותין מן המים שבקבולו הגדול בשבת, ואע״פ שהוחמו קצת מחמת כלי, לפי שאינו מוסיף הבל אלא משמר ומקיים חום שלהם שלא יצטננו:

אנטיכי. הוא כלי נחושת שיש לו שתי שולים ומשימין המים למעלה והאש למטה בין שתי השולים, ומתוך שהאש למטה בין שתי השולים חומו נשאר הרבה, ואע״פ שגרף הגחלים מע״ש המים מתחממים בו בשבת, לפיכך אין שותים מהם בשבת:

ה **המיחם.** קומקום של נחושת שמשימין אותו על גב האש לחמם המים שבתוכו:

שפינהו. מעל הכירה ויש בתוכו מים חמין:

לא יתן לתוכו. מים מועטים כדי שיתחממו מן המים החמין שנשארו בתוך המיחם, דהוה ליה כמבשל בשבת:

אבל נותן לתוכו. מים מרובים עד שישובו הכל פושרין:

או לתוך הכוס. ואע״פ שהוא כלי שני דוקא להפשירן מותר, אבל מועטים כדי שיוחמו לא, דסבירא ליה להאי תנא דכלי שני מבשל. ולקמן תנינן אבל נותן הוא לתוך הקערה דמשמע דכלי שני אינו מבשל. והלכה דכלי שני אינו מבשל:

שהעבירן. מן האור:

מרותחין. בין השמשות:

לא יתן לתוכן תבלין. משתחשך, דכלי ראשון כל זמן שרותח מבשל:

אבל נותן הוא לתוך הקערה. דכלי שני אינו מבשל:

תמחוי. כמין קערה גדולה שמערה כל האילפס לתוכו ומשם מערה לקערות:

לכל הוא נותן. אפילו לכלי ראשון:

חוץ מדבר שיש בו חומץ או ציר. הנוטף ממליחת דגים שהם מבשלין התבלין, ואין הלכה כר״י. ודוקא תבלין הוא דאסור ליתן בכלי ראשון אפילו לאחר שהעבירו מן האור, אבל מלח אפילו בכלי ראשון לא בשלה, אלא ע״ג האור בלבד, לפיכך מותר לתת מלח אפילו בכ״ר לאחר שהעבירו מן האור:

ו **אין נותנין.** בשבת:

כלי תחת הנר לקבל בו את השמן. המטפטף, משום דשמן מוקצה הוא ואסור לבטל כלי מהיכנו, כלומר להושיב כלי במקום שלא יוכל עוד ליטלו משם, דהוה ליה כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודמי למלאכה, וכלי זה משיפול בו השמן מוקצה הוא ואסור לטלטלו:

אין ניאותין. אין נהנין מן השמן המטפטף מן הנר בשבת, לפי שאינו מן המוכן שכבר הוקצה להדלקה:

מטלטלין נר חדש. שאינו מאוס וחזי לאשתמושי ביה:

אבל לא ישן. דמוקצה מחמת מיאוס הוא:

חוץ מן הנר הדולק. בעוד שהוא דולק אסור, גזירה שמא יכבה ולית ליה לר״ש מוקצה מחמת מיאוס, ולא מוקצה מחמת איסור. ואין הלכה כר״ש שמתיר לטלטל כל הנרות חוץ מן הנר הדולק, שנר שהדליקוהו לילי שבת אע״פ שכבה אסור לטלטלו כל אותו שבת, דמגו דאיתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא, אבל בשאר נרות הלכה כמותו שאין מוקצה לשבת אלא מוקצה מחמת חסרון כיס דמודה ביה ר״ש:

נותנים כלי תחת הנר. בשבת לקבל ניצוצות של שלהבת הנוטפות מן הנר כדי שלא ידלק מה שתחתיו דניצוצות אין בהם ממש ואין הכלי מבוטל מהיכנו בהכי:

ולא יתן לתוכו מים. ואפילו מערב שבת, דגזרינן ערב שבת אטו שבת, ובשבת אי הוה עביד כי האי גוונא הוי מכבה וחייב, הילכך בערב שבת אסור:

פרק ד

א **במה טומנין.** הבא לסלק קדרה מעל גבי כירה בע״ש ולטמנה בדבר אחר, ואמרו חכמים אין טומנין בדבר המוסיף הבל אלא בדבר המעמיד הבל, איזהו דבר המוסיף ואסור:

לא בגפת. פסולת של זיתים ושומשמין, כשהוא כנוס יחד חם מאד:

לחים. יש בהן הבל הרבה יותר מיבשין:

זגין. קליפי הענבים. חרצנים, גרעיני הענבים:

מוכין. כל דבר רך קרוי מוכין, כגון צמר גפן ותלישי צמר רך של בהמה וגרירת בגדים בלויים:

בזמן שהן לחין. אכולהו קאי אתבן וזגין ומוכין ועשבים. ולחין שאמרו לחין מחמת עצמן לא לחין מחמת משקין שנפלו עליהן לאחר שיבשו, ומוכין לחין מחמת עצמן משכחת לה, כגון בצמר הסמוך לאליה או בצמר שבין ירכות הבהמה:

נסורת. פסולת שמנסרין הנגרים מן העץ כשמגררים אותו במגירה:

נעורת. דק דק שמנערין מן הפשתן כשמנפצין אותו:

ר״י אוסר בדקה. בנעורת של פשתן דקה, אבל בנסורת מודה דשרי בין דקה בין גסה. ואין הלכה כרבי יהודה. ומה שאסרו להטמין מבעוד יום בדבר המוסיף הבל, גזירה שמא יטמין ברמץ ויבא לחתות בגחלים משתחשך. ואסרו להטמין בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל ואע״פ שאינו מבשל, גזרה שמא ימצא קדרתו שנצטננה וירתיחנה באור בשבת. ובין השמשות מותר להטמין בדבר שאינו מוסיף הבל כדאמרינן בס״פ במה מדליקין. דליכא למגזר שמא ימצא קדרתו שנצטננה וירתיחנה, דסתם קדרות בין השמשות רותחות הן. ורמב״ם פירש בסתם קדרות בין השמשות רותחות הן, פירוש שאין הדעת

סובלתו, מפני שבוש הנוסחאות וגרסאות מהופכות שנמצא בגמרא שלפניו בפרק במה מדליקין, שהוא היה גורס מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשיכה גזירה שמא יטמין ברמץ, ומפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף הבל מבע״י גזירה שמא ירתיח, ואין הגרסות כן, אלא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשיכה גזירה שמא ירתיח, ואין טומנין בדבר המוסיף הבל מבעוד יום גזירה שמא יטמין ברמץ:

ב **שלחין.** עורות. תרגום והפשיט, וישלח:

ומטלטלין אותן. בין שטמן בהן בין שלא טמן בהן, דחזו למזגא עלייהו, כלומר להשען עליהם:

ואין מטלטלין אותן. דמוקצות הן לטווית ולארוג, ואף על פי שטמן בהן לפי שעה לא הפקירן לגמרי כשלא יחדן להטמנה, אבל יחדן להטמנה מטלטלם:

כיצד יעשה. זה שטמן בהם כיצד יטול קדרתו, הואיל ואסור לטלטלן והרי היא טמונה כולה בהן:

נוטל. כסוי של קדרה שיש תורת כלי עליו, ואע״פ שהן עליו לא איכפת לן דלא נעשה בסיס להן שאין עשוי אלא לכסות את הקדרה:

רבי אלעזר אומר קופה מטה על צדה ונוטל. כשבא ליטלה מטה את הקופה על צדה, שמא יטול את הקדרה ויפלו הגיזין שמכאן ומכאן לתוך הגומא שיש בה הקדרה ואם יצטרך לחזור ולהטמינה לא יוכל לטלטל הגיזין לכאן ולכאן ולעשות גומא ולהחזירה לתוכה:

וחכ״א נוטל. את הקדרה ואם לא נפלו הגיזין שמכאן ומכאן ולא נתקלקלה הגומא מחזיר הקדרה למקומה, ולא אסרינן ליה ליטול את הקדרה לכתחלה גזירה שמא תתקלקל הגומא. ומודים חכמים שאם נתקלקלה הגומא שלא יחזיר. והלכה כחכמים:

לא יכסנו משתחשך. שאסור להטמין בשבת בין בדבר המוסיף הבל בין בדבר שאינו מוסיף הבל בדרך הטמנה:

ונותן. בשבת, תחת הכר שמשים מראשותיו ואע״פ שהוא מלא מוכין או נוצה, שאין דרך הטמנה בכך:

כסת. גדול מכר:

פרק ה

א **במה בהמה יוצאה.** לפי שאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת, ומידי דמנטרא ביה הבהמה לא הוי כמשאוי ומידי דלא מנטרא ביה הוי כמשאוי:

אפסר. חבל שקושרים על פי הבהמה:

והנאקה. בגמרא מוקי לה בנאקה לבנה דוקא שצריכה נטירותא יתירתא:

בחטם. לוקחין כמין טבעת של ברזל ונוקבין חוטם הנאקה ומכניסין אותו בתוכו:

לובדקס. חמור הבא ממדינת לוד, והם קשים וחזקים וצריכין שמירה יותר משאר חמורים הנמצאים בישוב:

בפרומביא. רסן של ברזל:

בשיר. כמין אצעדה סביב צוארו וטבעת קבועה בו ומכניסין בטבעת חבל ומושכין הבהמה:

וכל בעלי השיר. כגון כלבים של ציידים וחיות קטנות:

יוצאים בשיר. כרוך על צוארן החבל הקבוע בשיר:

ונמשכין בשיר. ואם רצה מושך הבהמה בחבל שבשיר:

ומזין עליהן. במקומן כמות שהן בצואר הבהמה, אם נטמאו במת:

וטובלין במקומן. מכניסים הבהמה במים להטביל השיר. ואף על גב דקי״ל שכל הכלים המיוחדים לבהמה אין מקבלין טומאה, השיר וכיוצא בו מקבל טומאה וצריך טבילה, הואיל ונעשו לאדם שינהיג בו את הבהמה, ככלי העשוי לתשמיש אדם דמי:

ב **במרדעת.** כמין אוכף קטן, ומניחים אותו על החמור כל היום כולו כדי שיתחמם:

בזמן שהיא קשורה לו. מערב שבת, דגלי דעתיה שהחמור צריך לו לחממו, כדאמרי אינשי חמרא אפילו בתקופת תמוז קריר ליה ולאו משאוי הוא. אבל לקשור מרדעת על החמור בשבת אסור, לפי שאי אפשר לקשרה לו אלא אם כן סומך עצמו בצדי הבהמה ונמצא משתמש בבעל חיים, ואם עבר וקשרו אסור לצאת בו:

לבובין. בעור שקושרים להם כנגד זכרות שלא יעלו על הנקבות:

שחוזות. שאוחזים אליה שלהן קשורה למעלה כדי שיעלו עליהן זכרים:

כבולות. שכובלים אליה שלהן וקושרים אותה ברגליהן כדי שלא יעלו עליהן זכרים:

כבונות. שקושרים בגד סביב הכבשים ביום שנולדים לשמור צמרן שלא יטנף:

צרורות. דדיהן צרורות, פעמים ליבש החלב שמהדקים אותן בחוזק, ופעמים קושרין להן כיס בדדיהן שלא יטפטף החלב לארץ ויפסד:

ר׳ יוסי אוסר בכולן. דמשאוי הוא:

חוץ מן הכבונות. שהוא שמירת צמרן שלא יטנף והוי להו תכשיט:

יוצאות צרורות ליבש. ר׳ יהודה סבירא ליה כתנא קמא דלאו משאוי הוא, מיהו, ליבש דמיהדק שפיר ליכא למיגזר דלמא נפיל ואתי לאתויי, אבל לחלב דלא מיהדק שפיר אסור, חיישינן דלמא נפיל ואתי לאתויי. והלכה כתנא קמא:

ג **מטוטלת.** חתיכה של מטלית קשורה בזנבו לסימן או לדבר אחר:

עקוד. שקושרים ידיהם עם הרגלים בכבלים שלא יברחו:

רגול. שכופפים ידו על זרועו וקושרין:

לא יקשור גמלים זה בזה וימשוך. אחד, וכולן הולכין, שלא יראה כמוליכן לשוק למכרן:

אבל מכניס הוא חבלים לתוך ידו. והוא שלא יהיו ראשי החבלים תלויין ויוצאין מתחת ידו לארץ טפח או יותר, כדי שלא יראה כמו שנושא חבלים תלויין בידו:

ובלבד שלא יכרוך. לאו לענין שבת קא מיירי השתא אלא לענין כלאים, והכי קאמר המכניס חבלים בידו קצתם של פשתן וקצתם של צמר לא יכרוך זו בזו, דכי כריך להו הוו כלאים וידו מתחממת באחיזתן ואסור:

ד **בזוג.** כמין פעמון שתולין בצואר הבהמה שתשמיע קול בהליכתה:

אף על פי שהוא פקוק. במוכין דהשתא אין הענבל שלו מקשקש להשמיע קול מפני שנראה כמוליכו למכור בשוק:

בסולם שבצוארו. כשיש לו מכה נותנים בצוארו עצים כמין שתי וערב כדי שלא יחזור ראשו לחכך חבורתו:

ולא ברצועה שברגלו. בהמה שמכה רגליה זו בזו בהליכתה עושין לה כמין טבעת של רצועה עבה וקושרים אותה במקום שרגליה מנקשות זו בזו:

בחוטין. שעושים להן לסימנא שלא יתחלפו בתרנגולות אחרים:

ולא ברצועות. שקושרין שתי רגליהן יחד ברצועה קצרה שלא ידלגו וישברו את הכלים:

בעגלה שתחת האליה. כמין עגלה קטנה קושרין תחת האליה של הכבשים שאלייתן גדולה כדי שלא תלקה באבנים ובסלעים:

חנונות. עץ אחד יש ששמו יחנון, מביאין קיסם ממנו ומניחין לה בחוטמה כדי שתתעטש ויפלו התולעים שבראשה. ולזכרים אין צריכין לעשות כן שמתוך שמנגחים זה בזה נופלים התולעים מאליהם:

בגימון. כמין עול של גמי נותנים על צואר העגל שיהא למוד לכוף ראשו כשיגדל:

בעור הקופר. שרץ שנימיו חדין כמחט, וקושרין עורו בדדי הפרה שלא יינקוה השרצים:

ולא ברצועה שבין קרניה. בין לנוי בין לשמור אסור, דכל נטירותא יתירתא משאוי הוא:

פרתו של רבי אלעזר בן עזריה. לא שלו היתה אלא של שכנתו, ועל שלא מיחה בה נקראת על שמו:

פרק ו

א **במה אשה.** שבראשה. אכולהו קאי אחוטי צמר ופשתן ורצועה שמקלעת בהן שער שבראשה, ומה טעם לא תצא בהם בשבת מפני שאמרו חכמים בחול לא תטבול בהם עד שתרפם, לפיכך בשבת לא תצא בהם דלמא מתרמיא לה טבילה של מצוה ושריא להו ואתיא לאתויינהו ארבע אמות ברשות הרבים:

עד שתרפם. שתתירם קצת שיהיו רפויין ויכנסו המים ביניהם שלא יהיו חוצצים בטבילה:

בטוטפת. ציץ שקושרין על המצח מאזן לאזן:

סנבוטין. תלויין בטוטפת ובאין על הצדעים עד הלחיים. עניות עושות אותן של מיני צבעונין, עשירות עושות אותן של כסף ושל זהב. ומתוך שחשובין הן חיישינן דלמא שלפא ומחוייא לחברתה:

בזמן שאינן תפורין. בשבכה שבראשה, אבל תפורים ליכא למיחש לאחויי, שאינה נוטלת השבכה מראשה ברשות הרבים שהרי היא מגלה שערה:

בכבול. חתיכה של בגד כמו מצנפת קטנה שקושרין אותה על המצח ונותנין הציץ עליה כדי שלא יזיק הציץ במצח, ופעמים שהאשה מתקשטת בו בלא

ציץ:

לרשות הרבים. אבל לחצר שרי. וכל הנזכר למעלה אסורים אף בחצר, דגזור בהו שלא תתקשט בשבת כלל לא בחצר ולא ברשות הרבים, ובכבול התירו, שלא לאסור את כל תכשיטיה ותתגנה על בעלה. ורמב״ם פירש דלרשות הרבים קאי אכולהו תכשיטין האמורין במתניתין דכולהו לא אסירי אלא גזירה שמא תעבירם האשה ד׳ אמות ברשות הרבים:

עיר של זהב. עטרת זהב עשויה כמין עיר צורת ירושלים:

ולא בקטלא. תכשיט שנתון בצואר בדוחק והאשה חונקת עצמה בו כדי שתראה בעלת בשר, ובערבי מכנק״א:

ולא בנזמים. נזמי האף, אבל נזמי האזן יוצאין בהם:

חותם. צורה לחתום בה אגרות או כל דבר סתר, ואע״ג דתכשיט הוא לה אסור, דלמא שלפא ומחויא, אבל יש עליה חותם דלאו תכשיט הוא לה אמרינן לקמן דחייבת חטאת, ואע״פ שמוציאתו באצבעה דרך מלבוש, לפי שפעמים שהבעל מסיר אותו מאצבעו ונותן אותו לאשתו להצניעו והיא נותנתו באצבעה והולכת בו, ונמצא שדרך הוצאתו בכך. וכן טבעת שאין עליה חותם דלא הוי תכשיט לאיש, חייב חטאת אע״פ שמוציאו באצבעו דרך מלבוש, שפעמים שהאשה נותנתו לו שיוליכנו לאומן והוא מוציאו באצבעו:

ואם יצאת. האשה בכל הנך דאסרינן עד הכא במתניתין אינה חייבת חטאת, דכולהו תכשיטין נינהו ורבנן הוא דגזור בהו דלמא שלפא ומחויא:

ב **בסנדל המסומר.** של עץ הוא ותוחבים בו מסמרות לחזקו, ואסרוהו בשבת וביום טוב משום מעשה שהיה, שפעם אחת היו נחבאים במערה מפני הגזירה ושמעו קול מעל גבי המערה כסבורין שעליהן הן באים דחקו זה את זה והרגו זה את זה במסמרים שבסנדליהן, ומפני שמעשה זה בשבת היה אסרוהו בשבת, וביום טוב שהוא יום של כנופיא כמו שבת:

ולא ביחיד. ולא בסנדל יחיד:

בזמן שאין ברגלו מכה. אית דאמרי טעמא שמא יחשדוהו שהסנדל השני טמון לו תחת כנפיו ומוציאו בשבת, ואית דאמרי דילמא מחייכי עליה ושליף ליה לזה שברגלו ומייתי ליה בידיה, ומיהו בזמן שיש ברגלו מכה שרי לצאת בסנדל יחידי ברגל שאין בו מכה, מפני שמכתו מוכחת עליו:

ולא בקמיע. שתולין לרפואה:

שאינו מן המומחה. מאדם מומחה שריפא ג׳ בני אדם, אבל קמיע הנלקח מאדם מומחה שריפא ג׳ בני אדם בשאר קמיעות, אע״ג דלאו אתמחי קמיעא שרי, דתכשיט הוא לחולה כאחד ממלבושיו:

וקסדא. כובע של ברזל:

מגיפין. כמין בתי שוקים של ברזל שלובשים במלחמה, ולפי שאין לובשין אותן אלא בשעת מלחמה אסור ללבשן בשבת:

ג **במחט נקובה.** שתופרים בה, דלאו תכשיט הוא, וחייבת חטאת אע״פ שמוציאה אותה במלבושיה ולא בידה, שאומן שהוציא דרך אומנתו חייב חטאת:

בכוליאר. כלי שהאשה מעגלת בראשה כמין טבעת שמסבב הראש, והוא משאוי לפי שאין רוב הנשים יוצאות בו:

בכובלת. קשר של כסף או של זהב שקשור בתוכו בושם להעביר ריח רע שבאשה:

של פלייטון. מור, שקורין מוסק״ו:

וחכמים פוטרין. דסברי תכשיטין נינהו ולכתחלה לא רשאה דלמא שלפא ומחויא. והלכה כחכמים:

ד **לא יצא.** אם לא לצורך מלחמה:

תריס. מגן עשוי כתבנית משולש:

אלה. מגן עגול, ושניהם של עץ. ואני שמעתי אלה מצ״א בלע״ז, ובערבי דסו״ס:

וכתתו חרבותם לאתים. ואי תכשיטין נינהו לא יהיו בטלים לעתיד:

בירית. אצעדה על השוק להחזיק בתי שוקים שלא יפלו ויראו שוקיה, הלכך טהורה דלאו תכשיט לנוי הוא, וכלי תשמיש נמי לא הוי אלא כלי המשמש כלי, דומיא דטבעות הכלים שהן טהורים:

יוצאין בה. דדרך לבישה היא, וליכא למיחש דלמא שלפא ומחויא דלא מגליא שוקה:

כבלים טמאין. משפחה אחת היתה בירושלים שהיו פסיעותיהן גסות והיו בתוליהן נושרים, והטילו שלשלת בין בירית לבירית שבשוקיה ונעשה כבלים

כדי שלא יהיו פסיעותיהן גסות ולא יהיו בתוליהן נושרים, הילכך שלשלת תשמיש דאדם הוא ולא תשמיש כלי לפיכך היא מקבלת טומאה:

ואין יוצאין בהם. דלמא שלפא לשלשלת שהיא של זהב ומחויא, דכי שקלא לשלשלת לא מגליא שוקה שהרי בירית במקומה עומדת:

ה **חוטי שער.** שער תלוש שעשתה אותו כמין חוטין וקולעת בהן שערה, או אפילו קשרה אותן על פדחתה קשר מהודק, יוצאה בהן, דלא דמי לחוטי צמר וחוטי פשתן דלעיל, לפי שהמים נכנסים בהם, ואי מתרמיא לה טבילה אינה צריכה שתתירם ולא אתיא לאתויינהו:

בין משלה בין משל חברתה בין משל בהמה. צריכי, דאי תנא משלה משום דלא מאיס לה אבל חברתה דמאיס לה אימא ניחוש דלמא שלפא להו ואתיא לאתויינהו, ואי תנא של חברתה משום דבת מינה היא לא מינכר ולא מחייכי עלה ומשום הכי ליכא למיחש דלמא שלפא ואתיא לאתוייה, אבל דבהמה דלאו בת מינה היא ומינכר אימא ניחוש דלמא שלפא לה ואתיא לאתוייה, צריכא:

בזמן שהן תפורין. לשבכה שבראשה, דתו לא שלפא להו לאחויי:

לחצר. אכבול ואפאה נכרית קאי, דאסרוה לעיל למיפק ביה לרשות הרבים, והשתא אשמעינן דלחצר מותר:

פאה נכרית. אשה שאין לה רוב שער, לוקחת שער נשים אחרות ומשימה בראשה ונראה כאילו הוא שערה:

במוך שבאזניה. שנותנת לבלוע ליחה של צואת האזן:

שבסנדלה. שלא יזיק הסנדל לכף רגלה:

לנדתה. באותו מקום שיבלע בו הדם ולא יטנף בגדיה, ואע״פ שאינו קשור, דאי נפל לא אתיא לאתויי מפני מאיסותו. אבל מוך שבאזנה ושבסנדלה לא תצא בו אא״כ קשור ומהודק:

בפלפל. שנותנת בפיה מפני ריח הפה:

ובגרגיר מלח. שנותנת לרפואת חולי השינים:

שן תותבת. נושבת בלחיים במקום השן שנפל לה:

ושן של זהב. שן שנשתנה מראיתו מחמת עפוש, מכסה אותו בזהב:

רבי מתיר. לצאת בה דלא שלפה ומחויא, שלא לגלות מומה:

וחכמים אוסרים. כיון שהוא משונה משאר שיניה, דלמא מחייכי עלה ושלפא לה ואתיא לאתוייה. והלכה כחכמים:

ו **בסלע.** מטבע שיש עליו צורה:

שעל הצינית. מכה שתחת פרסות הרגל, וקושרים בה מטבע שיש עליו צורה לרפואה:

הבנות יוצאות בחוטין. הקטנות מנקבות את אזניהן ואין עושין להן נזמין עד שיגדלו, ונותנין חוטין או קסמים באזניהן שלא יסתמו אזניהן:

ואפילו בקסמים. רבותא קאמר, אע״ג דלאו תכשיט של נוי הוא, אורחייהו בהכי ולאו משאוי הוא:

ערביות. בנות ישראל שבערביא:

יוצאות רעולות. מעוטפות בראשן ופניהן מכוסות חוץ מן העינים, כדרך הערביות:

מדיות. בנות ישראל שבמדי:

פרופות. שמתעטפות בטלית ותולות רצועה בשפתה אחת כנגד צוארה ובשפתה השנית כורכת אבן או אגוז וקושרת הרצועה בכרך ואין הטלית נופלת מעליה:

ז **פורפת.** מחברת. תרגום קרסים, פורפין:

ובלבד שלא תפרוף לכתחלה. אמטבע לחודיה קאי, שלא תפרוף לכתחלה על המטבע מפני שאסור לטלטלו:

ח **הקטע.** שנקטעה רגלו:

יוצא בקב שלו. עושים לו כמין דפוס רגל וחוקק בו מעט לשום ראש שוקו בתוכו, ואינו נסמך עליו. ומותר לצאת בו דמנעל דידיה הוי, ור״י אוסר דלאו תכשיט הוא. והלכה כר״י:

ואם יש לו בית קבול כתיתין. שנחקק בו כדי קבול של כתיתין דקין ומוכין להניח ראש שוקו עליהן, מקבל טומאת מגע. אבל אם אין לו אלא בית קבול שוקו בלבד בלא כתיתין, לאו בית קבול הוא לטומאה והוה ליה כפשוטי כלי עץ. דדומיא דשק בעינן דקבול שלו עשוי לטלטל על ידו מה שנותנין בו, אבל שוקו אינו מטלטל ע״ג הכלי:

סמוכות שלו. יש קטע שתי רגליו והולך על שוקיו ועל ארכובותיו ועושה סמוכות של עור בשוקיו:

טמאים מדרס. אם זב הוא, דהא לסמיכות גופו עבידי ומדרס הן ונעשו אב הטומאה:

ויוצאין בהם בשבת. דתכשיט דידיה הן:

ונכנסין בהן לעזרה. ואע״ג דתנן לא יכנס להר הבית במנעלו, הני לאו מנעל נינהו דלאו בראש רגליו הן:

כסא. יש קטע שיבשו ונכווצו גידי שוקיו ואף על ארכובותיו אינו יכול לילך ועושה כמין כסא נמוך ויושב עליו וכשהוא מהלך נסמך על ידיו בספסלים קטנים ועוקר גופו מן הארץ ונדחף לפניו וחוזר ונח על אחוריו והכסא קשור לאחוריו:

סמוכות. של אותו קיטע, עושה לו סמוכות של עור או של עץ לראשי שוקיו או רגליו התלויין, וכשהוא נשען על ידיו והוא עוקר עצמו נשען גם על רגליו קצת:

ואין יוצאין בהם בשבת. דאיידי דתלו ולא מארגי, זמנין דמשתלפי ואתי לאתויינהו. ואית דאמרי מפני שאין צריכין לו כל כך והוו משאוי:

ואין נכנסין בהן לעזרה. דמנעל נינהו:

אנקטמין. כמין פרצוף אדם משונה שמשימין על הפנים להבעית בו התינוקות. פירוש אחר, חמור שהלצנים עושין ונושאין אותו על כתפיהן:

טהורים. מלקבל טומאה, דלא כלי תשמיש ולא תכשיט הוא:

ט **בקשרים.** בן שיש לו געגועים על אביו נוטל האב רצועה של מנעל ימין וקושרה לו לבן בשמאלו וכל זמן שאותו קשר עליו סרים הגעגועים מעליו, בסגולה. ולהכי תני הבנים, שאין לבנות געגועים על אביהן כמו הבנים:

בזוגין. כמין פעמונים קטנים. תרגום פעמון זהב, זגא דדהבא:

י **החרגול.** מין חגב, כדכתיב (ויקרא י״א:כ״ב) את החרגול למינהו, ותולין אותו באזן ומרפאים בו כאב האזן:

ובשן של שועל. דעבדי לשינתא. למאן דניים להקיצו, תולין עליו שן של שועל חי. ולמאן דלא ניים כדי שיישן, תולין עליו שן של שועל מת:

ובמסמר הצלוב. מסמר שבעץ התלוי, אם יניחוהו על נפח שבמכה יסיר הנפח. ורמב״ם פירש שמשימין אותו בצואר מי שיש לו קדחת שלישית וירפאנו:

ורבי מאיר אומר אף בחול אסור. ואין הלכה כר״מ, דקי״ל כל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי, ולא קרינן בהו ובחוקותיהם לא תלכו:

פרק ז

א **כלל גדול.** השוכח עיקר שבת. כסבור אין שבת בתורה, ואע״ג דמעיקרא שמע ועכשיו שכחו:

אינו חייב אלא חטאת אחת. על כל השבתות שחלל דכולה שגגה חדא היא דכתיב (שמות ל״א:י״ג) את שבתותי תשמורו ומשמע שמירה אחת לשבתות הרבה:

היודע עיקר שבת. שיש שבת בתורה ונאסרו בו מלאכות, ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה ע״י שגגת שבת, שאינו יודע ששבת היום, חייב על כל שבת ושבת חטאת אחת, ועל זה נאמר (שם) ושמרו בני ישראל את השבת, דמשמע שמירה לכל שבת ושבת, כלומר שחייב חטאת על כל שבת ושבת, ואע״פ שלא נודע לו בינתיים והעלם אחד הוא, אמרינן ימים שבינתיים הויין ידיעה, שא״א שלא שמע בינתיים שאותו היום שבת היה, אלא שלא נזכר במלאכות שעשה בו, הילכך כל שבת ושבת שגגה אחת היא:

היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה. שלא ידע שמלאכות הללו אסורות ועשאן כמה פעמים בכמה שבתות, חייב על כל אב מלאכה חטאת אחת, ואע״פ שחזר וכפלן בכמה שבתות, כל אב מהן חדא שגגה היא, דהא לא נודע לו בינתיים, והכא ליכא למימר ימים שבינתיים הויין ידיעה לחלק, דמשום ימים שבינתיים אין לו לדעת איזו מלאכה אסורה ואיזו מלאכה מותרת, אא״כ ישב ועסק לפני חכמים בהלכות שבת. וה״ה שחייב על ב׳ תולדות של ב׳ אבות חלוקות על כל אחת חטאת אחת, אבל אי עביד אב ותולדה דידיה, או ב׳ תולדות של אב אחד, לא מחייב אלא חדא, כדקתני סיפא העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא אחת, כגון ב׳ תולדות של אב א׳, משום דהוי כעושה וחוזר ועושה בהעלם אחת ואין חלוק חטאות בהעלם אחת, אלא בגופי עבירה שאינן דומים, או בחלוק שבתות לענין שגגת שבת:

ב **הזורע החורש.** הא דלא תנא החורש ברישא והדר הזורע כדרך כל הארץ, לאשמועינן שאם היה קרקע קשה וחרשו וזרעו ואחר כך חזר וחרשו מחייב אחרישה שנייה משום חורש:

הקוצר. בזרעים, והמלקט באילנות, חייב משום קוצר:

המעמר. אוסף זרעים תלושים וצוברם אל מקום אחד:

הזורה. ברחת לרוח:

הבורר. פסולת, בידיו או בכברה:

והמרקד. בנפה, ואע״ג דהני כולהו חדא נינהו דלהפריש פסולת מתוך אוכל נעשו שלשתן, משום דשלשתן הוו במשכן אף על גב דדמו להדדי חשיב להו כל חדא באנפי נפשה. א״נ לפי שאינן בבת אחת אלא זה אחר זה:

האופה. לא הויא במשכן, דאין אפייה אלא בפת ופת לא שייכא במלאכת המשכן, אלא תנא סדורא דפת נקט, ומיהו מבשל שהוא מעין מלאכת אופה הוה במשכן, בסממנין של צבע תכלת וארגמן ותולעת שני. והמגיס בקדרה, והנותן כסוי ע״ג קדרה העומדת על האש, חייב משום מבשל, וכל הנך קמאי דחשיב במתניתין הזורע הקוצר הדש וכו׳, כולהו הוו בסממנין בצבע של מלאכת המשכן:

הגוזז צמר. וכל שאר מלאכותיה שייכי בצמר תכלת של מלאכת המשכן:

המלבנו. מכבסו בנהר:

המנפצו. חובטו בשבט א״נ סורקו במסרק:

המיסך. אורדי״ר בלע״ז:

בתי נירין. שנותן שני חוטין בתוך הבית ניר:

הפוצע. מסיר חוטי הערב מעל השתי או השתי מעל הערב, לצורך אריגה:

והקושר והמתיר. שכן צדי חלזון שממנו עושין התכלת קושרין ומתירין, שפעמים צריך ליטול חוטין מרשת זו להוסיף על זו, ומתיר מכאן וקושר כאן:

והתופר וקורע. נמי הוי ביריעות, שכן יריעה שאכלה עש ונקבה בו נקב קטן ועגול צריך לקרוע למטה ולמעלה את הנקב שלא תהא התפירה עשויה קמטין קמטין:

והתופר שתי תפירות. והוא שקשרן, דאי לא קשרן לא קיימי. ומחייב תרתי משום קושר ומשום תופר:

הצד צבי. וכל מלאכת עורו נוהגת בתחשים בעורותיהן:

המולחו והמעבדו. בגמרא מקשה דהיינו מולח היינו מעבד, אלא אפיק חד מינייהו ועייל שרטוט במקומו, שמשרטט מאבות מלאכות הוא:

הממחקו. מגרד שערו:

מחתכו. מקציעו ומחתכו לרצועות וסנדלים:

וכותב ומוחק. הוו במשכן, שכן רושמים בקרשים לידע איזה בן זוגו וכותב אות בזה ואות בזה, ופעמים שטעה ומוחק:

מכבה ומבעיר. באש שתחת דוד הסממנין:

מכה בפטיש. הוא גמר מלאכה, שכן אומן מכה בסדן בגמר מלאכה, ואין מכה בפטיש חייב אלא בגמר מלאכה. ומנינא דרישא דמנה אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, אף על גב דהדר חשיב להו חדא חדא, אתא לאשמעינן דאפילו עביד אינש כל מלאכות שבעולם בשבת אחת, בהעלם אחת, אי אפשר שיתחייב יותר מארבעים חטאות, דכולהו שאר מלאכות תולדות להנך אבות, ואשתכח דעביד אב ותולדה דיליה ולא מחייב אלא חדא:

ג **כל הכשר להצניע.** שהוא דבר העשוי לצורך האדם:

ומצניעין כמוהו. שיש בו שעור הראוי להצניעו:

אין חייב אלא המצניעו. אם נעשה חביב על אדם אחד והצניעו, חייב על הוצאתו אם הוציאו, אבל אדם אחר אינו חייב עליו, דלגביה לאו מלאכה היא:

ד **עצה.** תבן של מיני קטניות:

כמלוא פי גמל. שיעורו גדול ממלוא פי פרה, וכמלוא פי פרה לא מחייב בעצה, דהא לא חזיא לפרה:

עמיר. קשין של שבלין:

פי טלה. נפיש מפי גדי, הלכך עמיר דלא חזי לגדי לא מחייב כמלא פי גדי עד דאיכא מלא פי טלה, אבל עשבים הואיל וחזי לגדי ולטלה מחייב אפי׳ כמלוא פי גדי:

לחין. הראויין לאדם:

כגרוגרת. דזה שיעור לכל מאכל אדם בשבת, אבל כמלא פי גדי לא, דלחים לא חזו לגדי:

ומצטרפי. כל אוכלי אדם זה עם זה:

חוץ מקליפיהן. שאינן אוכל ואין משלימין השיעור:

ועוקציהן. זנב הפרי דהוא עץ בעלמא:

וסובן. קליפת החטים הנושרת מחמת הכתישה:

ומורסנן. הנשאר בנפה. ורמב״ם פירש איפכא דמורסן הוא עבה וגרוע מסובין:

חוץ מקליפי עדשים. [שמצטרפין]:

שהן מתבשלות עמהן. לאפוקי הקליפות החיצונות שהן נושרות כשעושה מהם גורן. וקליפי הפולין בזמן שהן לחים ומתבשלין עם קליפתן, לרבי יהודה מצטרפין עם האוכלין לשיעור גרוגרת, אבל יבשים לא שאינן נאכלין בקליפתן לפי שהן נראין כזבובין בקערה. ואין הלכה כר׳ יהודה:

פרק ח

א **המוציא [יין] כדי מזיגת הכוס.** של ברכת המזון, שהוא רובע רביעית יין חי, כדי שימזגנו לחשבון על חד של יין תלתא ממים ויעמוד על רביעית הלוג שהוא שיעור כוס של ברכה:

כדי גמיעה. מה שאדם בולע בבת אחת, וחלב בהמה טמאה דלא חזי לשתיה שיעורו כדי לכחול עין אחת:

על הכתית. מכה שעל גבי הסוסים והחמורים מחמת המשאוי. ומצאתי כתוב ששחין היוצא בעור הבשר, כשמגיע להתבשל הוא עושה ראש למעלה וקרוי פי כתית. ואע״פ שהדבש עיקרו לאכילה, כיון שרפואתו מצויה, והוא משהו, אזלינן בתר שיעורא זוטרא לחומרא:

אבר קטן. של תינוק בן יומו והוא אצבע קטנה שברגל:

לשוף. לשפשף ולמחות בהן:

קילור. שנותנין על העין:

ושאר כל המשקין. שאין עושין מהם רפואה:

שופכין. מים סרוחין, וחזו לגבל בהן את הטיט:

כולן ברביעית. אף היין והחלב והדבש, דלא נאמרו שעורין במשנה אלא למצניעיהן, אבל שאר כל אדם אין חייבין אלא ברביעית. וסבירא ליה לר׳ שמעון דמצניע עצמו בעי שיעורא זוטא, ובבציר מהאי שיעורא לא מחייב דלית ליה לר׳ שמעון כל שאין כשר להצניע ואין מצניעין כמוהו שיתחייב עליו מצניעו בכל שהוא, ואין הלכה כר״ש:

ב **אזן לקופה.** לאוחזה בה:

תלאי. לתלותו בו, ובציר משיעור אזן לקופה:

מדת מנעל. להראות לאומן כמדה זו אני צריך, ושעוריה בציר מתלאי:

נייר. מעשבים עושין אותו:

קשר של מוכסין. פעמים שאדם נותן מכס בראש הנהר מזה והוא מוסר לו חותם להראות למוכס שבעבר האחר מן הנהר להראותו שכבר פרע המכס, ודרכו לכתוב שתי אותיות גדולות לסימן, והן גדולות משתי אותיות שלנו:

נייר מחוק. שוב אינו ראוי לכתוב, לפיכך צריך שיעור גדול לכרוך על פי צלוחית:

ג **לעשות בו קמיע.** לכסות בו את הקמיע:

קלף כדי לכתוב [עליו] פרשה קטנה. דאיידי דדמיו יקרין לא עבד מיניה קשר מוכסין אלא תפילין ומזוזות, ולא מחייב בשעורא זוטא:

דיו כדי לכתוב שתי אותיות. לרשום על שתי חוליות של כלי או על שני קרשים לזווגן:

כדי לכחול עין אחת. שכן צנועות ההולכות מעוטפות אין מגלות אלא עין אחת וכוחלות אותה:

ד **השבשבת.** הציידין מושיבין נסר קטן בראש הקנה ונותנים עליו דבק והעוף יושב עליו ונדבק בו וצריך לתת עליו דבק הרבה כדי שיהא העוף נדבק בו:

[כדי] לעשות בו נקב. קטן. כלי שמשימין בו כסף חי וסותם פיו בזפת או בגפרית ועושה בסתימה נקב קטן להוציא ממנו הכסף חי:

חרסית. לבינה כתושה:

לעשות פי כור. שהמפוח נכנס בו:

פטפוט. רגל למקום מושב הכור, שמושיבין אותו על כן ובסיס העשוי לכך:

סובין כדי ליתן על פי הכור של צורפי זהב. במקום שאין פחמין צורפין הזהב באש של סובין. פירוש אחר שרגילים לתת סובין על פי הכור כשמתיכים הזהב:

לסוד קטנה שבבנות. בנות שהגיעו לפירקן ולא בא להן האורח, בנות עניים טופלות אותן בסיד והאורח ממהר לבא ומשיר נמי את השער, ובנות עשירים טופלות בסולת, ובנות מלכים בשמן זית שלא הביא שליש:

כלכול. הצדעין, וסדין אותן בסיד להשכיב את השער:

אנדיפי. למטה מן הצדעין מעט, שקורין בת צדעה. ואין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי נחמיה:

ה **אדמה.** טיט אדום:

מרצופין. שקין גדולות שנושאין בהם פרקמטיא בספינות, וחותמין אותם כדרך שחותמים האגרות. ושיעוריה דרבנן זוטר מדר״ע. והלכה כחכמים:

כדי לזבל כרישא. כרתי. ושעוריה זוטר מקלח של כרוב. והלכה כחכמים:

מלא כף סיד. כף של סיידין:

כדי לעשות קולמוס. המגיע לקשרין של אמצע אצבעותיו:

עבה. שאינו ראוי לכתיבה:

מרוסס. מרוצץ ושבור:

ביצה קלה. ביצת תרנגולת. ואמאי קרי לה ביצה קלה שקלה להתבשל יותר משאר ביצים. והשיעור הוא כדי לבשל כגרוגרת ממנה:

טרופה. מעורבת בשמן:

ונתונה באלפס. שהוחם כבר שהיא ממהרת להתבשל:

ו **תרווד.** כף:

חף. שן משיני המפתח שפותחים בה הדלתות. ואין הלכה כרבי יהודה:

כרכר. של אורגין, ומעבירו על השתי כשהוא מתוח לפניו ושובט בו החוטין:

כדי לזרוק בבהמה. דלא טרח אינש למשקל צרור משום עוף להבריחו, דבקלא בעלמא סגי ליה:

ז **בין פצים לחבירו.** כשמסדרין פצימין ועמודין וקורות ועושין שורות של קורות על הארץ ויש חלל בין זו לזו סומכו תחתיו שלא יתעקם:

זכר לדבר. דחשיב חרס בחתיית האור:

לחשוף. לדלות:

מגבא. גומא קטנה שהמים נקבצים בה, אלמא חשיב חרס נמי בקבלת המים והלכה כרבי יוסי:

פרק ט

א **אמר ר״ע מנין לעבודת כוכבים שמטמאה במשא.** איידי דאיירי לעיל באסמכתא גבי חרס, נקט נמי להני קראי דאסמכתא. וקרא דתזרם כמו דוה הוא סמוך לקרא דלא ימצא במכתתו חרס דאייתי לעיל. אי נמי משום דבעי למיתנא מנין שמרחיצין את המילה וכו׳ תנא להנך מנין דדמו לה:

מטמאה במשא. הנושא אותה יכבס בגדיו ואפילו לא נגע בה, כגון שהיתה בקופה וכיוצא בה. ואפליגו רבנן עליה דרבי עקיבא ואמרי אינו מטמא אלא במגע כשרץ. והלכה כחכמים:

תזרם כמו (אשה) דוה. כלומר יהי בעיניך כזרים, כמו דוה, כאשה נדה, כדכתיב (ויקרא ט״ו:ל״ג) והדוה בנדתה, ובעבודת כוכבים משתעי קרא:

ב **שהיא טהורה.** שאינה מקבלת טומאה:

בלב ים. ופשיטא דאניה בלב ים היא, אלא לאשמועינן דספינה הרי היא כים, מה ים טהור אף ספינה טהורה, ואפילו היא של חרס ואפילו טענוה ביבשה והורידוה לים:

שזורעים בה חמשה זרעונים. ויש בה כדי להפריש ביניהן הפרש הראוי ולא הוי ערבוב:

ארבעה בארבע רוחות הערוגה. ממלא את כל הרוח עד סמוך לקרן ובאמצע אינו זורע אלא גרעין אחד כדי שיהיה הגרעין שבאמצע רחוק ג׳ טפחים מן הזרוע שבכל רוח, דשיעור יניקת כל זרע טפח ומחצה, ואף על פי שאצל הקרנות שברוחות הזרעים קרובים זה לזה ואין ביניהם הרחקה ג׳ טפחים ויונקין זה מזה, אין כאן בית מיחוש דאכלאים בלבד קפיד קרא דלא ליהוי ערבוב, וליניקה לא חיישינן, כדתנן היה גדר בינתים זה סומך לגדר מכאן וזה סומך לגדר מכאן, ואף על גב דינקי מתתאי, וכאן יש היכר גדול שרוח זו זרועה צפון ודרום, ורוח זו זרועה מזרח ומערב, אבל בין זרע האמצעי לזרעוני הרוחות אין היכר, ואי מקרבי הוי עירבוב, הילכך צריך הרחק כדי יניקה:

שנאמר כי כארץ תוציא צמחה. תוציא חד, צמחה חד, זרועיה תרי, תצמיח חד, הרי חמשה. וששה טפחים ליכא למילף מקרא, אלא קים להו לרבנן דה׳ זרעונים בששה טפחים לא ינקי הרוחות מן האמצעי, ולא האמצעי מן הרוחות, דשעור יניקת כל זרע טפח ומחצה, הילכך כי רמיז לקרא חמשה זרעונים בערוגה בת ששה טפחים קאמר. ובמסכת כלאים פירשתי הלכות ערוגה ופרטותיה ודקדוקיה וכאן קצרתי:

ג **שהיא טמאה.** דיום השלישי אכתי לא מסרחא שכבת זרע וראויה לקלוט ולהיות ולד נוצר ממנה, וקרינן בה שכבת זרע הראוי להזריע:

לשלשת ימים. דהקפיד הכתוב על טמאי קרי במתן תורה, לכך הפרישן שלשה ימים ולא חש אם יפליטו אח״כ ביום רביעי להפרשה, דמסריח ואינו ראוי להזריע. ופסק ההלכה שהפולטת ביום השלישי טהורה, ומתניתין משבשתא היא, ותני מנין לפולטת ש״ז ביום השלישי שהיא טהורה שנאמר היו נכונים לשלשת ימים, ולשלשת ימים דאמר קרא היינו ליום השלישי, דביום שלישי להפרשה נתנה תורה. אי נמי לא משבשתא היא אלא [רבנן דר׳] אליעזר בן עזריה היא, דסבירא [להו] הפולטת ביום השלישי טמאה, ולית הלכתא [כותייהו]:

מנין שמרחיצין וכו׳ אפילו בחמין שהוחמו בשבת, דאף ביום ג׳ מסוכן הוא, וכ״ש ראשון ושני. והמים חמין מחזיקין לגוף התינוק ומבריאין אותו:

לשון של זהורית. כמין לשון של צמר אדום, היו קושרין חציו בראש השעיר המשתלח לעזאזל וחציו בצוק, וכשהיה דוחה השעיר למטה היה הלשון ההוא מלבין ויודעין שנתכפרו עונותיהם:

ד **מנין לסיכה שהיא כשתיה.** לא כשתיה ממש לחיובי עלה כרת, אלא שהיא אסורה:

ה **ביצה קלה.** ביצת תרנגולת שהיא קלה לבשל יותר מכל שאר ביצים, ולא כדי לבשל כולה אלא כגרוגרת ממנה, טרופה ונתונה באלפס:

ומצטרפין. כל מיני תבלין זה עם זה:

אסטים. ני״ל בלשון ערבי, וצבעו דומה לתכלת:

ופואה. שרשי עשב שצובעין בהם אדום, ובערבי אלפו״ה:

בסבכה. בראש הסבכה שעשויה כקליעה נותנים מעט בגד:

נתר. מין אדמה הוא, ומזהיר, וקוראים לו אלו״ם בלע״ז:

בורית. מין צמח שמנקה ומטהר:

קמוניא. עשב שמנקים בעפרו את הידים להעביר את הזוהמא, ובלשון תלמוד קרוי שלוף דוץ, ובערבי קורין לו אלקל״י:

ואשלג. לא אתפרש לי מה הוא:

על הכתם. הנמצא בבגד ואין ידוע אם דם נדה הוא אם לאו, מעבירין עליו שבעה דברים לבדוק אותו בהם. ומכללם ארבעה סמנין הללו. ואין הלכה כר״י:

ו **פלפלת כל שהוא.** דחזיא לריח הפה, ואין זה פלפל המצוי בינינו:

עטרן כל שהוא. שמרפאים בו מי שיש לו כאב חצי הראש:

מיני בשמים כל שהן. לריח טוב:

מיני מתכות כל שהן. שראוי לעשות מהן דרבן קטן:

מקק. רקב הנופל מספרים או ממטפחות שבלו, לשון המק בשרו (זכריה י״ד):

שמצניעים אותו לגונזו. שכל דבר קדש טעון גניזה:

מאומה. אלמא אחשביה קרא לאסוריה. ותקון גדול הוא עושה כשמוציא ע״ז מביתו. ואין הלכה כר״י:

ז **הרוכלין.** מוכרי בשמים לקשוטי נשים, ויש להם קופות קטנות לצרורות הבשמים:

אינו חייב אלא חטאת אחת. דכולן חדא הוצאה היא:

פחות מכגרוגרת. אע״ג דכל האוכלין שיעורן כגרוגרת, הני כיון דלזריעה קיימי אפילו בפחות מכגרוגרת נמי מחייב. ואין הלכה כר״י בן בתירא שאומר חמשה:

זרע קשואין. חשוב משאר זרעוני גינה, וכן זרע דלועין, וזרע פול המצרי, והוא שקורין לו פאסל״י בלע״ז:

חגב חי כל שהוא. שמצניעין אותו לקטן לשחק בו:

מת כגרוגרת. כדין שאר אוכלין:

צפורת כרמים. עוף שמצוי בין הדקלין הבחורים:

בין חיה בין מתה כל שהוא. שעושים ממנו רפואה לפקח ולהחכים:

חגב חי טמא כל שהוא. ות״ק סבר טמא אין מצניעין אותו לתינוק, דלמא מיית ואכיל ליה. ואין הלכה כרבי יהודה:

פרק י

א **המצניע.** קודם השבת:

לזרע ולדוגמא. להראות שיש לו סממנים ויקנו ממנו:

ולרפואה. ושכח בשבת למה הצניע, והוציאו סתם, חייב עליו בכל שהוא, שעל דעת הראשונה הוציאו והא אחשביה:

אלא כשיעורו. כל אחד שעור המפורש בו:

חזר והכניסו. זה שהצניע פחות מכשיעור והוציאו, אם נמלך בו שלא לזרעו וחזר והכניסו:

אינו חייב. בהכנסה זו אא״כ יש בו שיעור שלם, דכיון דנמלך שלא לזרעו בטלה מחשבתו והרי הוא ככל אדם:

ב **על האסקופה.** שהיא כרמלית, כגון שגבוהה מג׳ ועד תשעה ורחבה ד׳:

שלא עשה מלאכתו בבת אחת. לא עשה עקירה מרשות היחיד והנחה ברשות הרבים שהם מקום חיוב, דבהכי הויא מלאכה גמורה. אלא עקר ממקום חיוב והניח בכרמלית שהוא פטור באותה הנחה, והדר עקר לה מכרמלית שאינו מקום חיוב והניח ברשות הרבים, ונמצא שלא נעשית עקירה ממקום חיוב והנחה במקום חיוב בפעם אחת:

אסקופה החיצונה. אצטבא שלפני פתח הבית לצד רשות הרבים:

עד שיוציא. כלומר אא״כ הוציא בראשונה כל הקופה. ולא שנו אלא בקופה מלאה קשואין ודלועין שהן ארוכין ועדיין יש מהם לפנים, אבל מלאה חרדל שהרי יש הרבה ממנו כולו מבחוץ, נעשה כמי שהוציא את כל הקופה וחייב:

ג **שכן משא בני קהת.** בכתף ישאו, וימין ושמאל וחיק אורחא דארעא:

מרפקו. הפרק האמצעי שבזרוע, ובערבי כך שמו מרפ״ק:

באפונדתו. אזור חלול:

פיה למטה. אין דרך הוצאה בכך. אבל פיה למעלה דרך הוצאה בכך. פירוש אחר, אפונדתו בגד שלובש סמוך לבשרו לקבל הזיעה, ורגילין לעשות בו כעין כיסין, וכשמהפכים אותו מלמטה למעלה נמצא פי הכיס למטה:

שפת חלוקו. השפה התחתונה של חלוק:

ד **לפניו ובא לו לאחריו פטור.** דנתכוין לשמירה מעולה ועלתה בידו שמירה פחותה:

לאחריו ובא לו לפניו חייב. דנתכוון לשמירה פחותה, ועלתה בידו שמירה מעולה:

סינר. כעין מכנסים קטנים חוגרות אותן לצניעות. ואם תלתה בהן שום דבר להוציא ובא לה לצד אחר חייבת:

שכן ראוי להיות חוזר. דרכו להיות חוזר וסובב סביבותיה, ומתחלה ידעה שסופו להתהפך:

רבי יהודה אומר אף מקבלי פתקין. של מלך. הרצים הנושאים אגרות נותנים אותם בעצים חלולים כדמות קנים ותולים בצוארם, ודרך אותו קנה להיות חוזר וסובב מלפניו ומאחריו סביב לצוארו [ו] יודע היה שסופו להתהפך. ואין הלכה כר׳ יהודה:

ה **הוציאוהו שנים פטורים.** כדילפינן (ויקרא ד׳:י״ג) בעשותה אחת מכל מצות ה׳, העושה את כולה ולא העושה מקצתה:

ור״ש פוטר. דסבר אפילו כשאין יחיד יכול לעשותה אם עשאוה שנים פטורים. ואין הלכה כר״ש:

את החי במטה. על החי לא מחייב בהוצאתו אם אינו כפות, לפי שהוא נושא את עצמו. וה״מ אדם אבל בהמה חיה ועוף לא, דכמאן דכפותין דמו:

וכן כזית מן המת. חייב אם הוציאו, דהואיל ומטמא, הוצאה חשובה היא להציל עצמו מן הטומאה. וכן כזית מן הנבלה וכעדשה מן השרץ, דהכי הוי שיעורן לטומאה:

ורבי שמעון פוטר. אפילו במת שלם, דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, דכל שאינו אלא לסלקו מעליו הויא מלאכה שאינה צריכה לגופה ולאו מלאכת מחשבת היא. ואין הלכה כרבי שמעון:

ו **וכן שערו.** התולש שער ראשו בידו:

וכן הגודלת. שער ראשה וקולעת אותו, תרגום עבות (שמות כ״ח) גדילו:

הכוחלת. נותנת כחול בעיניה:

הפוקסת. מחלקת שער שבאמצע הראש מכאן ומכאן אצל הצדעים:

רבי אליעזר מחייב חטאת. כוחלת משום כותבת, גודלת ופוקסת משום בונה:

וחכמים אוסרים משום שבות. דסברי אין דרך כתיבה בכך ואין דרך בנין בכך, והלכה כחכמים. ודוקא הנוטל צפרניו ושערו בידיו, הוא דפטרי רבנן מחטאת ומסקילה, אבל הנוטל שערו או צפרניו בכלי מודים חכמים דחייב חטאת. ומכי נטל שתי שערות חייב, והנוטל שער ראש חברו אפילו ביד חייב. וצפורן שפרשה רובה או שער שנתלש רובו ומצער אותו, מותר ליטלו ביד לכתחלה:

התולש מעציץ נקוב חייב. דהוי כמחובר, דיונק מן הקרקע ע״י הנקב שמריח לחלוחית הקרקע, ואפילו הנקב בצדו. ושיעור הנקב כדי שרש קטן:

ורבי שמעון פוטר בזה ובזה. דלא חשיב ליה כמחובר לחייבו סקילה. ואין הלכה כרבי שמעון:

פרק יא

א **הזורק מרשות היחיד לרשות הרבים.** רשות היחיד הוא מקום שהוקף ד׳ מחיצות גבוהות עשרה טפחים וביניהן ד׳ טפחים על ד׳ טפחים או יותר, על כן אפילו יש בו כמה מילין, אם הוקף לדירה כגון מדינה שמוקפת חומה ודלתותיה נעולות בלילה. ומבואות שיש להן ג׳ כתלין ולחי ברוח רביעית. וכן תל גבוה עשרה ורחב ד׳, או חריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ד׳. ואפילו כלים, כגון ספינה ומגדל של עץ וכיוצא בהם, אם יש בהם ד׳ על ד׳ בגובה עשרה כל אלו רשות היחיד הן. ואויר רשות היחיד כרשות היחיד עד לרקיע. ועובי הכתלים של רשות היחיד נדון כרשות היחיד. ורשות הרבים הוא כגון השווקים והרחובות, המדברות והדרכים המפולשים להם, והוא שיהיה רוחב הדרך ט״ז אמה ולא יהיה עליו תקרה, ואיכא למאן דאמר שצריך נמי שיהיו בוקעים בהם ששים רבוא בכל יום כדגלי מדבר. ואויר רשות הרבים אינו כרשות הרבים אלא עד י׳ טפחים, ולמעלה מי׳ ברשות הרבים מקום פטור הוא. ומקום שאין בו ד׳ על ד׳, וגבוה מג׳ טפחים ולמעלה הוא מקום פטור, אפילו קוצים וברקנים וגללין ברשות הרבים גבוהים משלשה ולמעלה ואין בהם ד׳ על ד׳ הרי הן מקום פטור, וכן מקום המוקף מחיצות ואין בו ד׳ על ד׳, או חריץ שאין בו ד׳ על ד׳ ועמקו משלשה ועד התהום הרי זה מקום פטור. ומקום שהוקף ד׳ מחיצות גובהן מג׳ ועד עשרה ויש בו ד׳ על ד׳ או יותר, או תל שיש בו ארבעה על ארבעה או יותר גבוה מג׳ ועד עשרה, או חריץ שיש בו ד׳ על ד׳ עמוק מג׳ ועד עשרה, ומבוי סתום משלש רוחותיו שאין לו לחי או קורה ברוח רביעית, והים והבקעה, כל אלו כרמלית הן. ופירוש כרמלית, כארמלית, כלומר כמו אלמנה שאינה בתולה ולא נשואה לבעל, כך רשות זו אינה לא רשות היחיד ולא רשות הרבים. ואויר כרמלית ככרמלית עד עשרה, ומעשרה ולמעלה בכרמלית הוי מקום פטור. והמוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, או המכניס מרשות הרבים לרשות היחיד, חייב חטאת. מרשות היחיד לכרמלית, או מרשות הרבים לכרמלית, ומכרמלית לשתיהן פטור אבל אסור. מרשות היחיד או מרשות הרבים למקום פטור או ממקום פטור לשניהן, מותר לכתחלה. ואינו צריך לומר מכרמלית למקום פטור, או ממקום פטור לכרמלית, שהוא מותר. והמעביר מתחלת ד״א לסוף ד״א ברשות הרבים, חייב חטאת. בכרמלית, פטור אבל אסור. ברשות היחיד ובמקום פטור, מותר לכתחלה לטלטל ולהעביר בכל הרשות כולו ואפילו הוא כמה מילין:

ר״ע מחייב. דס״ל מכי עבר החפץ באויר רשות הרבים בתוך עשרה הרי הוא כאילו נח. ורבנן סברי קלוטה בתוך עשרה באויר רשות הרבים לאו כמי שהונחה דמיא. אבל למעלה מעשרה שהוא מקום פטור כולי עלמא לא פליגי דפטור. והלכה כחכמים:

ב **כיצד.** רבנן קאמרי ליה:

שתי גזוזטראות. והן נסרים יוצאים מכותל העליה ולחוץ על רשות הרבים, והגזוזטראות עצמן הן רשות היחיד, וכשהן זו כנגד זו בשני צדי רשות הרבים המושיט והזורק מזו לזו פטור, שלא מצינו זריקה והושטה במלאכת המשכן מרשות היחיד לרשות היחיד ורחב רשות הרבים מפסיק ביניהן:

היו שתיהן בדיוטא אחת. כלומר בעליה אחת באורך רשות הרבים, ויש הפסק רשות הרבים ביניהן:

הזורק פטור. הואיל ולמעלה מעשרה הוא, ולא מצינו זריקה מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים במשכן, והמושיט חייב, ואע״פ שמושיט למעלה מעשרה, שמצינו הושטה כיוצא בה במשכן מרשות היחיד לרשות היחיד ואורך רשות הרבים מפסיק ביניהן:

שכן היתה עבודת הלויים. מושיטים מזה לזה למעלה מעשרה ואורך רשות הרבים באמצע, כיצד [שתי] עגלות זו אחר זו ברשות הרבים ופורקי המשכן היו מושיטין לאותם שעל העגלות שאצלן הן סמוכות וקרובות והן מושיטין לאלו שלפניהם, וכל אחת מהעגלות רשות היחיד הן:

אבל לא זורקים. שאין הקרשים נזרקין מפני כובדן:

חוליית הבור. עפר שמוציאין מחפירת הבור רגילין ליתן סביבות פי הבור כמין חומה להיקף, ואשמעינן דבור וחולייתו מצטרפין לעשרה, ותני בור לעמקו ותני סלע לגבהו:

הנוטל מהן. ומניח ברשות הרבים, או הנוטל מרשות הרבים ונותן על גבן, חייב:

ג **הזורק ד׳ אמות בכותל.** מתחלת ד׳ לסוף ד׳ ונח בכותל הסמוך לרשות הרבים, למעלה מעשרה טפחים, כגון שהיתה דבלה שמנה ונדבקה בכותל למעלה מעשרה באויר רשות הרבים, פטור, דכל למעלה מעשרה ברשות הרבים מקום פטור הוא:

למטה מעשרה כזורק בארץ. מתחלת ארבע לסוף ארבע ברשות הרבים, וחייב אע״פ שאין ממקום עקירת החפץ לכותל אלא ד׳ אמות מצומצמות לא אמרינן דעובי הדבלה ממעט בד״א ואין כאן מתחלת ד׳ לסוף ד׳, דכיון שאינו מבטל את הדבילה בכותל אין עביה ממעט כלום:

ונתגלגל חוץ לארבע אמות פטור. שהרי לא נתכוין לזריקה של חיוב:

ונתגלגל לתוך ארבע אמות חייב. והוא דנח משהו חוץ לד״א קודם שנתגלגל לפנים:

ד **הזורק בים.** מתחלת ד׳ לסוף ד׳ פטור, דכרמלית הוא:

רקק מים. שאינם גבוהים מן הארץ ויש בהם רפש וטיט נקראים רקק:

ורשות הרבים מהלכת בו. שרבים מהלכים בו:

וכמה הוא רקק. כמה הוא עמקו דנימא אכתי רשות הרבים הוא ולא נעשה כרמלית:

ורקק מים ורשות הרבים מהלכת בו. האי דכפליה תנא למלתיה, לאשמועינן דאפילו רקק רחב ארבעה הואיל והוא פחות מעשרה נדון כרשות הרבים. וכפל נמי ורשות הרבים מהלכת בו, לאשמעינן דאע״ג דאין מהלכים בו רבים אלא ע״י הדחק, הלוך ע״י הדחק שמיה הלוך:

ה **מן הים ליבשה.** מכרמלית לרשות הרבים:

מן הים לספינה. מכרמלית לרשות היחיד:

מטלטלין מזו לזו. אם הן של שני בני אדם מטלטלים ע״י עירוב דהוי להו כשתי חצירות:

מוקפות. סמוכות זו לזו, כמו אין מקיפין בבועי:

אין מטלטלין מזו לזו. דכי מפרשי מהדדי, כרמלית מפסקת ביניהן ובטל העירוב:

ו **הזורק.** בשבת בשוגג, ונזכר שהוא שבת לאחר שיצאת האבן מתחת ידו קודם שתנוח, אפילו לא קלטה אחר אלא שנחה כדרכה פטור, דהכי תנן לקמן עד שתהא תחלתן וסופן בשגגה, והאי תחלתו בשגגה וסופו מזיד, הואיל ונזכר שהוא שבת קודם שתנוח. ומתניתין הכי מיפרשא הזורק ונזכר לאחר שיצאה מתחת ידו, אי נמי לא נזכר אלא שקלטה אחר וכו׳ פטור, דהוה ליה שנים שעשאוה פטורים, הא נחה חייב חטאת, במה דברים אמורים כשחזר ושכח, אבל לא חזר ושכח פטור שכל חייבי וכו׳:

זה הכלל. לאתויי נמי מעביר חפץ ממקום למקום, שאם עקר בשגגה ונזכר שהוא שבת קודם שיניח, פטור:

פרק יב

א **הבונה.** שאמרו באבות מלאכות:

כמה יבנה ויהיה חייב. כל שהוא:

מסתת. מרבע את האבן או מחליקה ומתקנה, הכל לפי מנהג המקום. והיא תולדה דמכה בפטיש:

והמכה בפטיש. היא גמר מלאכה של חוצבי אבן, לאחר שחצב האבן מן ההר סביב והבדילה מכה עליה בפטיש מכה גדולה והיא מתפרקת ונופלת. וכל הגומר מלאכה בשבת תולדה דמכה בפטיש היא:

מעצד. קופיץ קטן:

והקודח. הנוקב:

כל שהוא. אכולהו קאי, אמסתת ואמכה בפטיש ובמעצד, והקודח:

ומלאכתו מתקיימת. שאין צריך להוסיף עליה:

קורנס. מרטי״ל:

סדן. אנקודינ״א בלע״ז:

מפני שהוא כמתקן מלאכה. אף על פי שאינו מכה על המלאכה אלא על הסדן, מתקן הוא, שכן מרדדי טסי משכן היו עושין, מכין על הטס שלש הכאות ועל הסדן הכאה אחת להחליק הקורנס שלא יבקע הטס שהוא דק. ואין הלכה כר״ש בן גמליאל:

ב **המנכש.** תולש עשבים רעים מתוך טובים. פ״א חופר סביב עקרי הצמחים והיא מלאכה מעין חרישה:

מקרסם. קוצץ ענפים יבשים מן האילן לתקנו:

מזרד. זרדים לחים חדשים של שנה זו, ופעמים שהן מרובים ומתגדלים ומכחישים כח האילן וקוצצין אותן ממנו:

אם לתקן. את האילן או את הקרקע, וקצצו מן המחובר:

ביצה קלה. כגרוגרת מביצת תרנגולת, שהיא קלה להתבשל יותר משאר ביצים:

ג **בין בימינו בין בשמאלו.** באדם שהוא שולט בשתי ידיו, דאילו בשאר כל אדם כתיבת שמאל אינה כתיבה:

בין משם אחד. שתיהן אלפין:

משני שמות. אלף בית:

משני סממניות. אחד בדיו ואחד בסיקרא. ואית ספרים דגרסי משני סמניות כלומר משני סימנים, כגון שכותבים א׳ לסימן אחד וב׳ לסימן שנים:

בכל לשון. וכתב של כל אומה ואומה:

משום רושם. סימן שהיו עושין בקרשי המשכן, מפני שמפרקים אותן ולכשיקימוהו לא יחליפו סדר הקרשים. ואתא רבי יוסי למימר דאפילו לא כתב אלא שרשם שני רשימות בעלמא לסימן, חייב. ואין הלכה כר״י:

מצינו שם קטן. כלומר אע״פ שלא נגמר מלאכתו, שנתכוין לכתוב תיבה גדולה וכתב מקצתה, הואיל ואותו מקצת הויא תיבה ומתקיימת במקום אחר חייב, וכן הלכה:

ד **בסם.** אורפימנ״ט בלע״ז:

בסיקרא. מין אבן שצובע אדום:

בקומוס. מין עפר וצבעו שחור. פ״א שרף אילן גומא בלע״ז:

בקנקנתום. זא״ג בערבי, ובלע״ז ודריאו״לי:

ובכל דבר שהוא רושם. לאתויי מים ששרו בהם עפצים, גאלי״ש בלע״ז, שהוא רושם שרשומו מתקיים:

על ב׳ כותלי זויות. אחת במזרח ואחת בצפון, סמוכות זו לזו במקצוע:

על ב׳ לוחי פנקס. ספר שהחנוני כותב בו חשבונותיו. ואע״ג דלאו על לוח א׳ הם, אם נהגין ונקראין זה עם זה כגון שכותבין על שני שפתי הלוחין הסמוכין זה לזה, חייב:

הכותב על בשרו. בדיו:

והמשרט על בשרו. בברזל עושה צורת אותיות בבשרו:

רבי יהושע פוטר. ואפילו הוציא דם, לפי שאין דרך כתיבה בכך. והלכה כר׳ יהושע:

ה **במשקין.** שמשחירין, כמו מי תותים וכיוצא בהן:

במי פירות. של כל שאר פירות:

באבק דרכים. כגון שסרט באצבעו צורת אותיות על החול והאבק שבדרכים:

באבק סופרים. עפרורית של קסת הסופר:

לאחר ידו. על גב ידו, שאחז הקולמוס באצבעותיו והפך ידו וכתב:

ובמרפקו. הפרק האמצעי שבזרוע:

אות אחת סמוך לכתב. אצל אות כתובה זיווג לה אחת והשלימה לשתים:

כתב על גבי כתב. העביר קולמוס על אותיות הכתובים כבר וחדשם:

וכתב שני זיינין. שלא נראה הגג של חי״ת אלא שני הרגלים נראה כאילו הם שני זיינין״ן:

על שני כותלי הבית. שאינן במקצוע:

על שני דפי פנקס. שעשויין עמודים עמודים, כתב אות אחת בעמוד זה ואות אחת בעמוד זה, ואינו יכול לקרבן אא״כ יחתוך מה שמפסיק ביניהן. ותנא ברישא כותלי הבית המרוחקים זה מזה והדר תני דפי פנקס, ולא זו אף זו קתני:

אות אחת על שם נוטריקון. שעושה סימן נקודה עליה ומבינים מאותה האות תיבה שלימה, כגון קו״ף קרבן, מ״ם מעשר, תי״ו תרומה:

רבי יהושע בן בתירא אומר חייב. כיון שהכל מבינים מאותה האות תיבה שלימה, כאילו כתב אותיות של כל התיבה:

וחכמים פוטרין. שהרי לא כתב שתי אותיות. והלכה כחכמים:

ו **בשתי העלמות.** לאחר שכתב אות אחת בשוגג נודע לו שעבר, וחזר ונעלם ממנו ושגג וכתב אות שניה בצדה:

אחת בשחרית ואחת בין הערבים. כיון דהוי ליה שהות בינתים כדי לידע הוה ליה כשתי העלמות:

רבן גמליאל מחייב. דסבר אין ידיעה לחצי שיעור לחלק שלא יצטרף עמו החצי האחר:

וחכמים פוטרין. דסברי הידיעה שבין שני חצאי שיעור מחלקת ביניהם ולא נעשה כאילו היו שני חצאי שיעור בהעלם אחת. והלכה כחכמים:

פרק יג

א **רבי אליעזר אומר האורג שלשה חוטין בתחלה.** אם זו תחלת אריגתו של בגד אינו חייב עד שיארוג ג׳ חוטין, ואם מוסיף הוא על האריג שיעורו באחד דמצטרף עם השאר. ואין הלכה כר״א:

ב **שתי בתי נירין.** שנתן שני חוטין של שתי בניר שקורין ליצ״ש:

בנירין. מפרש בגמ׳ שמרכיב שני פעמים [כל] חוט של שתי בניר ובפעם השלישית מרכיבו על חוט המורכב על הקנה:

בקירוס. יריעה ארוגה מסיב של דקל:

ג **הקורע על מתו וכו׳** במת שאינו חייב לקרוע עליו הוא דהוי מקלקל ופטור, אבל על מת שחייב לקרוע עליו, מתקן הוא וחייב:

ובחמתו וכל המקלקלים פטורין. הא מתניתין אדחיא לה, והלכה שהקורע בחמתו חייב, שאף ע״פ שמקלקל הוא אצל הבגד, מתקן הוא אצל יצרו ודעתו מתישבת עליו בכך:

ד **המלבן.** את הצמר, והמנפצו והצובעו והטווה ממנו, שהן כולן אבות מלאכות, שיעורן כדי שיטוה מאותו הצמר חוט ארוך כמלא רוחב הסיט כפול. והסיט הוא כדי הפסק שיש בין אמה לאצבע כל מה שיוכל אדם להרחיבו, וכשיעור הריוח הזה שתי פעמים הוא הסיט כפול. וריוח שבין גודל לאצבע פעם אחת הוא ג״כ כמלא רוחב הסיט כפול, מפני שיש בו כפלים כאותו שיש בין אמה לאצבע:

האורג שני חוטין. שיעורן ברוחב הבגד כמלא הסיט, שאע״פ שלא ארגן על פני כל רוחב הבגד חייב:

ה **הצד צפור.** עד שהכניסו למגדל של עץ, ארמאריא״ו בלע״ז, חייב, שזו הוא צידתו, אבל אם הכניסו לבית אינו נצוד בכך:

וצבי. נצוד משהכניסו לבית ונעל בפניו, אבל אם הכניסו לגינה או לחצר אין זו צידה:

ולביברין. קרפיפות המוקפים חומה שמכניסין שם חיות ונשמרים שם:

כל המחוסר צידה. שקשה לתפשו שם, כגון שאינו מגיע לו בשחיה אחת ששוחה לתפשו, והלכה כרשב״ג [דמפרש] למלתייהו דרבנן:

ו **צבי שנכנס.** מאליו לבית ונעל אחד בפניו, זו היא צידתו:

נעלו שנים פטורים. דהוו להו שנים שעשאוה:

לא יכול אחד לנעול. אורחיה הוא לנועלו בשנים והרי לכל אחד מלאכה דבלאו איהו לא מתעבדה:

ורבי שמעון פוטר. ואין הלכה כר״ש:

ז **השני חייב.** שהוא צד אותו:

הא למה זה דומה. מאחר שנצוד ע״י ראשון:

לנועל את ביתו לשמרו. ולא לצוד:

ונמצא צבי. שהוא נצוד כבר שמור בתוכו, כך זה אף על פי שעמד ראשון אין זה אלא כשומרו לצבי שהיה לו מאתמול. והשני פטור האמור במתניתין, פטור ומותר:

פרק יד

א **שמונה.** החולד והעכבר כו׳. המנויין בפרשת ויהי ביום השמיני:

הצדן חייב. שיש במינן נצוד:

והחובל בהן חייב. דיש להן עור והויא לה חבורה שאינה חוזרת, וחייב משום מפרק שהיא תולדה דדש. א״נ כיון דיש להן עור נצבע העור בדם הנצרר בו וחייב משום צובע:

ושאר שקצים ורמשים. כגון תולעים וחלזונות ועקרבים, החובל בהם פטור, דאין להם עור:

שלא לצורך פטור. דאין במינן נצוד:

חיה ועוף שברשותו, הצדן פטור. שהרי נצודים ועומדים הן:

והחובל בהן חייב. דיש להן עור, ואין החובל חייב בכל הני דתנינן במתניתין אלא בצריך לדם, אבל אם לא חבל אלא להזיק, הא קיי״ל כל המקלקלים פטורים:

ב **אין עושין הילמי.** מי מלח מרובים שנותנים לתוך ירקות שכובשין אותן להתקיים:

אבל עושין. מי מלח מועטים כדי לטבל בהן פתו או לתוך התבשיל:

והלא היא הילמי בין מרובה בין מועט. כלומר אם המרובים אסורים אף המועטים אסורים, דיאמרו מלאכה מרובה אסורה ומלאכה מועטת מותרת, אלא אלו ואלו אסורים מפני שהוא כמעבד ומתקן את האוכל הניתן בתוכו כדי שיתקיים:

ואלו הן המותרים. נותן שמן בתוך המים בתחלה, קודם שיתן המלח, או נותן שמן בתחלה לתוך המלח, קודם שיתן את המים דהשמן מעכבו שאין המלח מתערב יפה עם המים ומתיש את כחו. אבל לא יתן מים ומלח בתחלה ואחר כך את השמן, דמשעה שנותן מים ומלח יחד הוא נראה כמעבד. ואין הלכה כרבי יוסי:

ג **אזוב יון.** מין אזוב שגדל בין הקוצים וממית התולעים שבמעים:

שאינו מאכל בריאים. ומוכחא מלתא דלרפואה אכיל ליה, ואסור לאוכלו בשבת גזירה שמא ישחוק סממנים, דהוי תולדה דטוחן:

אבל אוכל הוא את יועזר. דהרבה אוכלין אותו כשהן בריאים. יועזר, פוליי״ו בלע״ז והוא מכלה התולעים שבכבד:

אבוב רועה. עץ שגדל יחידי ואין לו ענפים, וקורין אותו בערבי עצא״ל רע״י, והוא טוב למי שניזק על ששתה מים מגולים:

כל האוכלים אוכל אדם לרפואה. כל דבר שהוא אוכל והבריאים אוכלים אותו, יכול אדם לאוכלו בשבת אף ע״פ שהוא מתכוין לרפואה:

חוץ ממי דקלים. הם שני אילנות ממיני הדקלים שהיו בארץ ישראל וביניהם מעין מים, והשותה מהם כוס ראשון מרפה הזבל שבמעיו, וכוס שני

משלשל, וכוס שלישי מנקה את בני מעים עד שאדם מוציאם צלולים כדרך שהכניסם:

וכוס של עיקרין. לוקחין שרף אילן שקורין לו בערבי זא״ג אלכסנדרי״א, ועשב שקורין לו עשב״א אלסדו״ר, פירוש עשב של שמחה, וכרכום, וכותשין אותן ונותנין את עפרן ביין. והאשה זבה שתשתה מהן ג׳ כוסות תרפא:

מפני שהן לירוקה. בעל חולי הנקרא ירקון, אם ישתה מהן ירפא מחולי הירקון אבל ישאר עקר ולא יוליד, ולכך נקרא כוס עיקרין:

לצמאו. אם אינו חולה:

ד **לא יגמע את החומץ.** ויפלוט, דמוכחא מלתא דלרפואה הוא. ואם מגמע ובולע שפיר דמי:

לא יסוך בהם יין וחומץ. דאין אדם סך מהן אלא לרפואה:

אבל לא שמן ורד. לפי שדמיו יקרים ומוכחא מלתא דלרפואה קעביד:

שכן דרכן לסוך. בלא מכה:

ר׳ שמעון אומר כו׳ ואין הלכה כר״ש:

פרק טו

א **אלו קשרים.** קשר הגמלים. שנוקבים לגמל בחוטמו ונותנין בו רצועה וקושרים אותה קשר עולם. וכמו כן נוקבים בראש הספינה נקב ונותנין בו חבל וקושרין אותו קשר של קיימא שאינו מתירו לעולם. והוי דומיא דקושרי חוטי יריעות הנפסקים במשכן. וקשר של קיימא ואינו מעשה אומן, או מעשה אומן ואינו של קיימא, פטור אבל אסור, ואינו חייב עד שיהא של קיימא ומעשה אומן. ושאינו של קיימא ולא מעשה אומן מותר לכתחלה:

וכשם שחייב על קשרן כך חייב על התירן. שכן ציידי חלזון היו נצרכין לפרקים להתיר קשרי רשתות הקיימים כדי לקצרן או להרחיבן:

שיכול להתירו. דלא הדקיה:

אין חייבין עליו. ואפילו עשאו לקיימא. ואין הלכה כר׳ מאיר:

ב **יש לך קשרים שאין חייבים עליהם.** חטאת כמו שחייבים על קשר גמלים וקשר של ספנים, אלא פטור אבל אסור ולא נזכרו קשרים הללו במשנה. ובגמרא מפרש כגון רצועה ארוכה שקושרים בטבעת שבחוטם הנאקה, וכמו כן חבל ארוך שקושרים בחבל העשוי כמין טבעת התלוי בנקב שבראש הספינה, ופעמים מניחה שם שבוע ושבועים ומתירה. וכן כל קשר שקושרים אותו לעמוד כך זמן ידוע, לא שיהיה קיים לעולם אין חייבין עליו:

קושרת אשה מפתחי חלוקה. כעין לשונות לכאן ולכאן וקושרים של ימין בכתף שמאל ושל שמאל בכתף ימין, דכיון דכל יומא שרי ליה לא דמי לקשר של קיימא ומותר לכתחלה:

סבכה. מגבעת שעל הראש עשויה כעין רשת:

פסיקיא. אזור רחב וחוטין תלוין בראשו לקושרו בהן:

ונודות יין. של עור שכופפין פיהם וקושרין אותן. ואע״ג דאית לה תרתי איסרי, ולא אמרינן חד מינייהו בטולי מבטל לה והוי קשר של קיימא:

וקדירה של בשר. פעמים שקושר בה בגד סביב לפיה. ואע״פ שיש לה דדין שיכולין להוציא המרק מהן בלא היתר הקשר אפ״ה לא הוי קשר:

קושרין לפני בהמה. חבל ברוחב הפתח לנעול בפניה שלא תצא. וכן הלכה:

קושרין דלי בפסיקיא. על פי הבור שיהיה קשור ותלוי שם, דפסיקיא לא מבטל ליה התם:

אבל לא בחבל. דמבטל ליה התם והוי קשר של קיימא:

רבי יהודה מתיר. לא התיר רבי יהודה אלא בחבל של גרדי שצריך לו למלאכתו ולא מבטל ליה התם, ורבנן סברי אי שרית ליה חבל של גרדי יקשור נמי בשאר חבלים דחבל בחבל מיחלף. והלכה כחכמים:

ג **מקפלין את הכלים.** בגדים שפושטן מקפלן אפילו ארבעה וחמשה פעמים כדי לחזור וללבשם בו ביום, ולא שנו אלא באדם אחד אבל בשני בני אדם לא, שנראים כמתקנין. ובאדם אחד נמי לא אמרן אלא בבגדים חדשים שהם קשים ואינן ממהרים לקמוט, אבל ישנים קפולן מתקנן טפי ומיחזי כמתקן, ובחדשים נמי לא אמרן אלא בלבנים, אבל צבועים לא, שהצבועים קפולן מתקנן ביותר. ובלבנים נמי לא אמרן אלא שאין לו בגדים אחרים להחליף, אבל יש לו בגדים אחרים להחליף לכבוד שבת אסור לקפל:

מיום הכפורים לשבת. כשחל יוה״כ להיות בערב שבת, לפי ששבת חמור מיום כפור:

ושל יוה״כ אינן קריבין בשבת. דהוי כעולת חול בשבת:

רבי עקיבא אומר. שוין הן ואין קרבנו של אחד מהן קרב בחבירו. והלכה כר׳ עקיבא:

פרק טז

א כל כתבי הקדש. אפילו נביאים וכתובים, מצילין אותן מחצר שנפלה בו הדליקה לחצר אחרת שבאותו מבוי, אע״פ שלא ערבו. והוא שיהיו כתובים בכתב אשורי ובלשון הקודש:

בין שקורין בהן. כגון נביאים שמפטירין בהן בשבת בבית הכנסת:

בין שאין קורין בהן. כגון כתובים דאף יחידים אין קורין בהן בשבת מפני בטול בית המדרש כדלקמן, שהיו דורשים לעם בשבת ומורין להן הלכות איסור והיתר, לפי שכל ימות החול הם עסוקים במלאכתן, ואסרו לקרות בכתובים בשבת בשעת בית המדרש משום דמשכי לבא ואתו לאמנועי מלשמוע הדרשה:

ואף על פי שכתובים בכל לשון. ואיכא למ״ד דלא נתנו לקרות בהן ואין מצילין אותן, אפ״ה טעונים גניזה ואסור להניחן במקום הפקר:

למבוי שאינו מפולש. שיש לו שלש מחיצות ולחי אחד ברוח רביעית, זה מבוי שאינו מפולש האמור כאן. שלש מחיצות בלא לחי, זהו מבוי מפולש. והכי מפרש לה בגמרא. ואין הלכה כבן בתירא:

ב מצילין מזון ג׳ סעודות. ואף על גב דבהתירא קא טרח דהא לא שרו ליה לאצולי אלא לחצר המעורבת בלבד, אפילו הכי לא שרו ליה לאצולי טפי, מפני שאדם בהול על ממונו ואי שרית ליה אתי לכבויי:

נפלה דליקה בלילי שבת. קודם אכילה:

שחרית. קודם סעודה:

ר׳ יוסי אומר לעולם הוא מציל. הואיל ויומא בר הכי הוא ובהתירא טרח. ואין הלכה כר״י:

ג מצילין סל מלא ככרות. הואיל ובבת אחת הוא מציל מה לי פורתא מה לי טובא:

ועגול של דבילה. אע״פ שהוא גדול ויש בו סעודות הרבה:

ואם היו פקחים. ויודעים שאם ישאלו שכר כפועלים לאו שכר שבת שקלי, כיון דמעיקרא לאו אדעתא דשכר פעולה באו, עושין עמו חשבון לאחר שבת. ובירא שמים עסקינן, דאע״ג דמהפקירא קא זכי ומה שהציל דידיה הוי מ״מ לא ניחא ליה דליתהני מאחרים דידע דעל כרחיה אפקריה, ובחנם נמי לא ניחא ליה דלטרח, הילכך שקיל אגריה:

ד ולשם הוא מוציא. לתנא קמא לחצר המעורבת, ולבן בתירא אפילו לחצר שאינה מעורבת:

כלי תשמישו. שצריכים לו לאותו היום לסעודה:

י״ח כלים. שהוא רגיל ללבוש בחול בבת אחת ותו לא. ואלו הן, הסרבל העליון, ומלבוש שממלאין אותו מוך וצמר גפן בין תפירה לתפירה שקורין בערבי מחשי״א, וחגור רחב שחוגר ממעל למדיו, ובגד צר וקצר שקורין בלע״ז גונ״א, וחלוק שלובש על בשרו שקורין קמיז״א, וחגור שחוגרים עליה, וכובע שבראשו, ומצנפת ושני מנעלים שברגליו, ושני בתי שוקים, ושני בתי ידים שמלבישים אותם על הידים ומכסין בהן הזרועות עד האצילים, ושני רדידים שמתנגב בהן, וטלית קטן שמכסה בו ראשו וכתפיו, וסודר שבצווארו ותלויין שני ראשיו לפניו וקורין לו בערבי שי״ד:

בואו והצילו עמי. שכשם שהוא מציל כך הם מצילים. אבל לעיל אמר בואו והצילו לכם, שפעמים שהוא מציל יותר ממה שהם יכולים להציל, כגון שהוא לא סעד והן סעדו, או איפכא:

ה שידה. עשויה כמין ארון:

תיבה. קטנה של שולחנים:

ומגדל. ארמאריא״ו בלע״ז, ובערבי מנשא״ר, ושלשתן של עץ:

מפני שהוא מחרך. ואין האור נאחזת בו ומציל על כלי עץ שלא ישרף:

בין מלאים. מים:

שאין יכולין לקבל את האור. מפני שחדשים הם, וסבר ר״י גרם כבוי אסור אפילו במקום הפסד ממון. ואין הלכה כר״י:

ו **אין אומרים לו כבה.** דאמירה לנכרי שבות:

ואל תכבה. אין צריך למחות בידו, אלא יניחנו ויכבה מפני שאין שביתת הנכרי עליהם, דישראל אינו מוזהר על שביתת הנכרי כשאינו עבדו:

ז **כופין קערה.** של חרס על גבי הנר ובלבד שלא יכבה. ואע״פ שנוטל כלי להצלת קורה שאינה ניטלת בשבת, הא אותיבנא מינה לרבי יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל, ושני לה בצריך למקומו של כלי דשרי לטלטלו לצורך מקומו:

ועל צואה של קטן. לאו צואה של נער קטן קאמר, דהא גרף של רעי הוא ומותר לטלטלו ולהוציאו לאשפה, אלא הכי קאמר ועל צואה של תרנגולים, מפני הקטן שלא יטפח ויתלכלך בה. וכגון שצואה זו מונחת באשפה שבחצר דלא רמיא קמיה ולאו גרף של רעי הוא, הילכך אין מותר לטלטלה ולהוציאה, אבל כופין עליה קערה בשביל הקטן שלא יתלכלך:

מעשה בא. כפיית כלי על עקרב:

בערב. שם מקום:

חושש אני לו מחטאת. דכיון שלא היה עקרב רץ אחריו חושש אני שמא חייב חטאת משום צידה. ולענין פסק ההלכה אותן בעלי הארס שנושכין וממיתין ודאי, כגון הנחשים השרפים וכלב שוטה, מותר להרגן מיד כשיראה אותן ואפילו שאין רצים אחריו. ואותן שאינן נושכים וממיתין ודאי, אלא פעמים ממיתין ופעמים אין ממיתין, אם רצים אחריו מותר להרגן, ואם אין רצים אחריו כופה עליהם כלי, ואם דרסן והרגן לפי תומו מותר. ולצוד נחש מפני שרוצה לצחק בו, אסור:

ח **מילא מים.** מבור ברשות הרבים:

כבש. עושין בספינה גדולה לירד בו מן הספינה ליבשה. ואיצטריך תנא לאשמעינן נר ומים, דאי תנא נר הוה אמינא נר הוא דשרי דליכא למגזר שמא ירבה בשביל ישראל דנר לאחד נר למאה, אבל מים דאיכא למיגזר אסור. ואי אשמעינן מים הוה אמינא מים הוא דבשביל ישראל אסור, אבל נר אף על גב דבשביל ישראל כיון דאיהו נמי צריך ליה שרי, דנר לאחד נר למאה, צריכא. וכבש אף על גב דדמי לנר, דכבש לאחד כבש למאה, משום מעשה דרבן גמליאל וזקנים תנא ליה, דמעשה רב:

פרק יז

א **כל הכלים.** שיש להן דלתות:

ניטלים בשבת ודלתותיהן עמהן. ואע״פ שנתפרקו הדלתות מן הכלים קודם השבת ניטלים בשבת אגב הכלים:

ואינן דומין לדלתות הבית. שאפילו נתפרקו בשבת אין ניטלין, לפי שדלתות הבית אינן מן המוכן, כלומר לא נעשו לטלטול:

ב **קורנס.** פטיש:

הדבלה. לאחר שעשאה עגול היא עבה וקשה וצריכה קרדום לחתכה:

מגרה. כעין סכין ארוך ויש בו פגימות הרבה:

לגרור בו את הגבינה. לחתכה ולחלקה לחלקים שעל ידי פגימותיו ממהר וחותך הדבר העב:

מגריפה. לגרוף בה הגרוגרות מן החבית:

רחת. לוח שיש לה בית יד ושתי דפנות וזורין בה את החטה:

ומזלג. כלי שיש לו שלש שינים ומהפכים בו את הקש בגורן:

כוש. פלך שטוות בו הנשים:

כרכר. עץ של אורגים ודומה למחט של סקאין:

לתחוב בו. לאכול בו תותים וכל מיני פרי רך:

מחט של יד. מחט קטנה שתופרים בה בגדים:

ליטול בו את הקוץ. שנכנס בבשרו, שמותר ליטלו בשבת כמו שמותר להפיס מורסא להוציא ממנה ליחה ובלבד שלא יתכוין לעשות לה פה:

ושל סקאים. מחט גדול שתופרין בה שקין:

לפתוח בו את הדלת. מי שאבדה לו מפתח:

ג **קנה של זיתים.** קנה שעשוי לבדוק הזיתים שבמעטן אם נתאסף שמנן בתוכו והגיע להיות ראויין לבית הבד:

אם יש קשר בראשו. כעין פקק שבקנה, מקבל טומאה, לפי שעל ידי שהוא פקוק בקשר משתייר בו מן השמן הזב מן הזיתים ובודק בו אם הגיע לעצור והוה ליה בית קבול:

ואם לאו. שאין בו קשר אע״פ שהוא חלול אין חללו עשוי לקבל כלום, הילכך הוה ליה פשוטי כלי עץ ואינו מקבל טומאה:

בין כך ובין כך ניטל בשבת. דהא כלי הוא ועשוי להפוך בו את הזיתים:

ד **מסר הגדול.** מגרה גדולה שנוסרים בה קורות:

ויתד של מחרישה. כלי גדול העשוי כסכין שבו עושין חריץ של תלם המענה והנך קפיד עלייהו ומייחד להו מקום דלא חזו למלאכה אחריתי:

כל הכלים ניטלים לצורך ושלא לצורך. ה״ק כל הכלים שמלאכתן להיתר כגון קערות וכוסות ניטלים לצורך גופו ולצורך מקומו של כלי, ושלא לצורך, אפילו שאינו צריך לגופו ולמקומו של כלי אלא לטלטלו מחמה לצל או שלא יגנבוהו הגנבים שרי בכלי שמלאכתו להיתר. וכלי שמלאכתו לאיסור כגון מדוכות ורחיים וכיוצא בהן, לצורך גופו ולצורך מקומו מותר, מחמה לצל או מפני הגנבים אסור:

רבי נחמיה אומר אין ניטלים אלא לצורך. מפרש בגמרא לצורך תשמיש המיוחד לו בלבד, ולא לצורך דבר אחר ואפילו לצורך גופו, כגון סכין לחתוך בו בלבד שרי ולא לסמוך בו את הקערה. ואין הלכה כר׳ נחמיה:

ה **מעין מלאכה.** איזו מלאכה שתהיה, ואפילו אינה מעין מלאכתן הראשונה:

לצוק בתוכן מקפה. עבה, דומיא דעיסה מעורבת במים. ולא פליגי אלא בנשברו בשבת, אבל נשברו מע״ש כ״ע מודים דניטלים אפילו אין עושין מעין מלאכתן הראשונה. ואין הלכה כר״י:

ו **האבן שבקרויה.** דלעת יבשה וממלאים בה מים, ומתוך שהיא קלה אינה שואבת אלא צפה ונותנין בה אבן להכבידה:

אם ממלאין. בקרויה:

ואין האבן נופלת. שהדקוה יפה בפי הקרויה הוה כלי:

ואם לאו. הרי היא כשאר אבנים ואין מטלטלים את הקרויה, שנעשית בסיס לאבן שנושאתה:

זמורה שהיא קשורה לטפיח. לפך קטן ששואבין בו מים מן הבור או מן המעין ממלאים בו דשויא להך זמורה כלי:

ז **פקק החלון.** כגון לוח ומסך או שאר כל דבר שסותמים בו החלון:

וחלוי. שאינו נגרר בארץ:

ואם לאו אין פוקקין בו. שאם נגרר על גבי קרקע כשהוא שומטו מעל הארץ לסתום בו, מיחזי כמוסיף על הבנין, וסבר רבי אליעזר אין מוסיפין על אהל עראי בשבת:

בין כך ובין כך. בין קשור בין אינו קשור פוקקין בו, הואיל והיה מוכן מאתמול לכך, דסברי רבנן מוסיפין על אהל עראי בשבת. והלכה כחכמים:

ח **במה דברים אמורים בכסויי קרקעות.** בגמרא קאמר דבכסויי כלים כ״ע לא פליגי דשרי אע״ג דלית להו בית אחיזה, ובכסויי קרקעות כגון כסוי של בור ודות כ״ע לא פליגי דאסור אי לית להו בית אחיזה. כי פליגי בכסויי כלים המחוברים לקרקעות, מר סבר כקרקעות דמיין, ומר סבר לאו כקרקעות דמיין. והלכה כחכמים שהמחובר לקרקע הרי הוא כקרקע:

פרק יח

א **מפנין.** אם צריך למקומן להושיב שם אורחין להסב בסעודה או תלמידים לשמוע הדרשה, ודוקא לדבר מצוה שרי ולא חיישינן לטירחא דשבת:

ארבע וחמש. לאו דוקא, דאי בעי אפילו טובא נמי:

אבל לא את האוצר. כלומר ובלבד שלא יגמור את האוצר כולו עד שיגיע לקרקעיתו, דלמא אתי לאשוויי גומות:

מפנין תרומה טהורה. ואפילו ישראל דלא חזיה ליה יוכל לטלטלה ולפנותה, כיון דחזיא לכהן:

ודמאי. דחזי לעניים, כדתנן מאכילין את העניים דמאי, ואי בעי הוה מפקיר לנכסיה והוי עני וחזי ליה, השתא נמי חזי ליה:

ומעשר ראשון שנטלה תרומתו. שנטלה ממנו תרומת מעשר ולא נטלה ממנו תרומה גדולה, כגון שהקדים בן לוי ולקח המעשר בשבלין, דעדיין לא חלה עליה חובת תרומה שאין הדגן חייב בתרומה גדולה עד שיתמרח בכרי, וזה שהקדים ולקח המעשר בשבלין אינו מפריש אלא תרומת מעשר בלבד,

ומותר באכילה אע״פ שלא הפרישו ממנה תרומה גדולה:

ומעשר שני והקדש שנפדו. שפדו אותן הבעלים ונתנו את הקרן ולא נתנו את החומש, ושמעינן מהכא שהם פדויין והחומש הוי מלוה גבי בעלים:

אבל לא את הטבל. ואפילו טבל דרבנן, כגון הזרוע בעציץ שאינו נקוב:

ולא את מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו. אם הקדים בן לוי ולקח המעשר אחר שנתמרחה התבואה בכרי קודם שהפרישו ממנו תרומה גדולה, והפריש ממנו תרומת מעשר ולא הפריש תרומה גדולה זהו מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו האמור כאן, שכיון שנתמרחה בכרי ונתחייבה בתרומה, כשלוקח המעשר ראשון אע״פ שמפריש ממנו תרומת מעשר כל זמן שלא הפריש ממנו תרומה גדולה טבל הוי ואסור לטלטלו בשבת:

ולא מעשר שני והקדש שלא נפדו. כגון שנפדו אבל לא נפדו כהלכה, כגון שפדה המע״ש על גרוטאות של כסף, ואין מעשר שני נפדה אלא במעות שיש עליהם צורה דכתיב (דברים י״ד:כ״ה) וצרת הכסף בידך. והקדש אינו נפדה בקרקע דכתיב (ויקרא כ״ז:כ״ג) ונתן את הערכך ביום ההוא דבר הניתן מיד ליד:

לוף. מין קטנית שאינו ראוי חי אפילו לבהמה. ורמב״ם פירש מין ממיני הבצלים:

לעורבין. כגון עשירים שמגדלים עורבים לגדולה. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

ב **חבילי.** אגודות:

זרדים. ענפי האילן לחים שמזרדין אותם למאכל בהמות:

כופין את הסל לפני האפרוחים. ומבטל כלי מהיכנו לא הוי, שאין האפרוחים עומדים עליו. והאומר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל, מוקי למתניתין בצריך למקומו של כלי:

שברחה. מן הבית:

דוחין אותה. בידים:

עד שתכנס. ודוקא דוחין אבל לא מדדין, לפי שהתרנגולת מגבהת עצמה מן הארץ ונמצא שהוא מטלטלה. אבל אווזין ושאר עופות מדדין:

מדדין עגלים. אוחז בצווארו ובצדדיו וגוררו ומסיעו ומנענע לו רגליו:

והאשה מדדה את בנה. אוחזתו בזרועיו מאחוריו והוא מניע רגליו והולך:

שנוטל אחת ומניח אחת. כשהתינוק מניע את רגליו מניח אחת ומגביה אחת:

אבל גורר אסור. שנושאתו. וכל מקום שאמר ר״י אימתי במשנה לא בא לחלוק אלא לפרש דברי חכמים, הילכך הלכתא כותיה:

ג **אין מילדין.** אין מושכין הולד מן הרחם ביו״ט, דאיכא טרחא יתירא:

אבל מסעדין. אוחז את הולד שלא יפול לארץ:

חכמה. מילדת בקיאה:

ממקום למקום. ואין חוששין לאיסור תחומים:

ומחללין עליה את השבת. משעה שהיא יושבת על המשבר ומתחיל הדם להיות שותת עד כל ג׳ ימים אחר שילדה, בין אמרה צריכה אני בין לא אמרה צריכה אני מחללין. מג׳ ועד ז׳, אמרה צריכה אני מחללין, לא אמרה צריכה אני אין מחללין. מז׳ ועד ל׳ אפילו אמרה צריכה אני אין מחללין, אבל עושים צרכיה על ידי נכרי מפני שהיא כחולה שאין בו סכנה, ודבר שאין בו סכנה עושין צרכיו על ידי נכרי:

וקושרים הטבור. של ולד שהוא ארוך, ואם לא יקשרוהו ויכרכוהו יצאו מעיו. אבל אין כורתין אותו בשבת לדברי ת״ק:

ר׳ יוסי אומר אף חותכין. והלכה כר״י שחותכין אותו ומנקים אותו ונותנין עליו אבק הדס וכיוצא בו:

וכל צרכי מילה עושין בשבת. ולקמן באידך פירקא מפרש לצרכי מילה מאי ניהו:

פרק יט

א **רבי אליעזר אומר אם לא הביא כלי.** איזמל למול את התינוק:

מביאו בשבת מגולה. להודיע שחביבה מצוה זו שמחללים עליה את השבת:

ובסכנה. שגזרו גזרה על המילה:

מכסהו ע״פ עדים. שיעידו שאיזמל של מצוה הוא מביא, ולא יחשדוהו שהוא נושא שאר חפציו:

ולעשות ברזל. כדי לעשות איזמל למילה:

כל מלאכה שאפשר לעשותה. כגון מכשירי מילה הואיל ואפשר לעשותן מערב שבת אין דוחין את השבת, ופליג אדרבי אליעזר:

שאי אפשר לעשותה מערב שבת. כגון מילה עצמה שאי אפשר לה ליעשות, דזמנה בשמיני דוחה שבת. והלכה כרבי עקיבא:

ב **מוהלין.** חותך את הערלה:

ופורעין. העור המכסה ראש הגיד:

ומוצצים. את הדם, ואע״פ שהוא עושה חבורה שאין הדם ניתק מחיבורו אלא ע״י מציצה:

אספלנית. תחבושת:

לועס בשיניו. דכל מה דאפשר לשנות משנה:

אם לא טרף יין ושמן. רגילים היו שהיו טורפים בקערה יין ושמן ומערבין אותן יחד לרפואה על המילה כדרך שטורפים ביצים בקערה:

חלוק. חתיכה של בגד נקובה, ומכניסין המילה באותו הנקב כדי שלא יחזור העור ויכסה את הגיד:

לא התקין. לא הזמין:

כורך על אצבעו. דרך מלבוש לשנותו מדרך הוצאה בחול:

אפילו מחצר אחרת. לא מיבעיא מבית לבית באותו חצר אע״פ שלא ערבו, אלא אפילו לחצר אחרת שאינה מעורבת עמהם:

ג **מרחיצין את הקטן.** האי מרחיצין לאו כדרכו הוא, דתנא סיפא לפרושי רישא כיצד מרחיצין כגון לזלף ביד אבל בכלי אפילו לזלף אסור וכ״ש לרחוץ כדרכו:

ראב״ע כו׳ פליג את״ק וסבר מרחיצין את הקטן כדרכו בין לפני המילה בין לאחר המילה, וביום השלישי למילה נמי בין בחמין שהוחמו בערב שבת בין בחמין שהוחמו בשבת עצמו דסכנת נפשות היא, והלכה כראב״ע:

ספק. בן ח׳ חדשים ספק בן ט׳. דאי בן ח׳ כאבן בעלמא הוא ואין מילתו דוחה שבת:

ורבי יהודה מתיר באנדרוגינוס. מדכתיב (בראשית ט״ז) המול לכם כל זכר לרבות אנדרוגינוס. ות״ק, ערלתו כתיב, מי שהוא כולו ערל, יצא זה שחציו נקבה. ואין הלכה כר״י:

ד **מי שהיו לו שתי תינוקות וכו׳** פליגי אמוראי בגמרא בגרסת משנה זו, והגרסא שתפסו רבותי עיקר כך היא, מי שהיו לו שתי תינוקות אחד למול אחר שבת ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של אחר שבת בשבת חייב. אחד למול בע״ש ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של ערב שבת בשבת, רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר. והכי פירושה, שכח ומל את של אחר השבת בשבת חייב לדברי הכל, שהרי טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה כשהקדים ומל את של אחר השבת בשבת, ובהא אפילו ר׳ יהושע מודה:

אחד למול בשבת ואחד למול בערב שבת ושכח ומל את של ערב שבת בשבת, ר׳ אליעזר מחייב חטאת. דמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת. ואע״ג דטעה בדבר מצוה שהיה טרוד באותו של שבת ומתוך כך טעה בזה, ואף בזה עשה מצוה שהרי ראוי הוא למול אלא שאינו דוחה שבת, ס״ל לרבי אליעזר טעה בדבר מצוה ועשה מצוה שאינה דוחה את השבת חייב:

ורבי יהושע פוטר. דסבירא ליה טעה בדבר מצוה ועשה מצוה שאינה דוחה את השבת פטור, כיון דסבור היה שברשות בית דין הוא עושה. והלכה כר״י:

ה **נולד בין השמשות נמול לתשיעי.** שהרי יום שמיני של מחר הוא נמול, ושמא בין השמשות יום הוא ונמול לתשיעי. היה היום ערב שבת א״א למולו בשבת הבא דשמא תשיעי הוא והויא לה מילה שלא בזמנה ואינה דוחה שבת, וצריך להמתין עד לאחר השבת שהוא עשירי:

חל יום טוב להיות אחר השבת. אין מילה שלא בזמנה דוחה אותו ונמול לאחד עשר:

שני ימים טובים של ראש השנה. דקדושה אחת הן ואין מילה שלא בזמנה דוחה את יום טוב השני של ראש השנה, נימול לי״ב:

עד שיבריא. ויעברו עליו שבעה ימים שלמים מעת לעת מיום שהבריא ואחר כך מלין אותו:

ו **ציצין.** כמין נימין של בשר שנשארו מן הערלה:

עטרה. היא שפה גבוהה המקפת את הגיד סביב, וממנה משפע ויורד לראשו. ובשר החופה את רוב העטרה דקתני מתניתין, לא תימא רוב הקיפה אלא אפילו רוב גבהה במקום אחד:

אינו אוכל בתרומה. אם כהן הוא, דכהן ערל אסור לאכול בתרומה. נאמר בפסח (שמות י״ב:מ״ה) תושב ושכיר לא יאכל בו ונאמר בתרומה (ויקרא כ״ב:י׳) תושב כהן ושכיר לא יאכל בו, מה פסח אסור לערל אף תרומה אסורה לערל:

ואם היה בעל בשר. שהיה שמן ונראה בשר שלמעלה מערלתו לאחר שנטלה הערלה כולה כאילו אותו בשר חוזר וחופה את הגיד:

מתקנו. ומשפע באזמל מאותו עובי:

מפני מראית העין. שלא יהא נראה כערל:

ולא פרע. לא גילה:

כאילו לא מל. וישוב ויפרע, ואפילו סלק ידו ממנה. וכל זמן שהוא מתעסק במילה בשבת חותך בין ציצין המעכבין בין ציצין שאין מעכבין. לאחר שסלק ידו, על ציצין המעכבין חוזר, על ציצין שאינן מעכבין אינו חוזר:

פרק כ

א **רבי אליעזר אומר תולין את המשמרת.** שמסננים בה שמרי יין, ומותח את פיה לכל צד בעגול ונעשה כאהל על חלל הכלי. ואע״ג דעביד אהל שרי ביום טוב, דס״ל לר״א מכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותן מערב יום טוב מותר לעשותן ביום טוב. אבל בשבת [תולה] לכתחלה לא, אבל אם תלויה היא נותנין לתוכה שמרים ומסננין, דאין דרך בורר בכך:

אין תולין את המשמרת. דעביד אהל עראי ומחזי כמעשה חול:

ואין נותנים לתלויה בשבת. דהוה תולדת בורר או מרקד. והלכה כחכמים:

ב **נותנים מים.** בשבת על גבי שמרים הנתונים במשמרת מבעוד יום. כדי שיצלו, שיהיו השמרים צלולים ויזוב כל יינם. פירוש אחר על גבי שמרים שנשארו בחבית, וקולטין המים טעם היין ומוציאין אותן בשבת ושותים אותן ואין בזה משום בורר:

את היין. מפני הקמחים לבנים שמתהוים בו:

בסודרין. המיוחדין לכך. וליכא למיגזר דלמא סחיט להו, הואיל ועשויין למלאכה זו. והוא שלא יעשה בידו בסודר כמין גומא בפי הכלי כדי שירד היין במדרון, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול:

ובכפיפה מצרית. סל העשוי מצורי הדקל. והוא שלא תהיה הכפיפה גבוהה מקרקעית הכלי התחתון טפח, שלא יעשה אהל עראי:

ונותנים ביצה במסננת. שנתנו בה חרדל להסתנן, שרגילין ליתן ביצה טרופה בדברים העכורין והם מתלבנים ומזדככים על ידה:

ינומולין. יין ודבש ופלפלין:

לגין. גדול מכוס וקטן מחבית:

הכל לפי האורחים. אם יש לו אורחין מרובין עושה הרבה, בין בשבת בין ביום טוב בין במועד. והלכה כת״ק שעושין ינומולין בשבת כפי מה שהן רוצים:

ג **חלתית.** כך שמה בערבי, והיא חמה ונוהגין לאכלה במקומות הקרים, ואין שורין אותה בשבת דמיחזי כמעשה חול:

את הכרשינין. מציף עליהם מים בכלי לברור פסולתן, שהפסולת צף למעלה:

ולא שפין אותן. ביד להשיר פסולתן, דהוה ליה בורר:

אבל נותן בתוך הכברה. ואע״פ שפסולתן נופל לפעמים דרך נקבי הכברה ונמצא מתברר מאליו:

התבן. שהיו עושים מן הקש שמחתכין אותן במוריגים ונעשה כל זנב השבולין תבן:

מוץ. הוא מזקן השבולת העליון, ואינו ראוי למאכל בהמה וכוברים אותו בכברה שיפול המוץ:

אבל נוטל בכברה ונותן לתוך האבוס. ואע״פ שהמוץ נופל מאליו, דדבר שאינו מתכוין מותר כר׳ שמעון:

ד **גורפין.** בשבת אבוס שלפני השור שמפטמים אותו, שלא יתערב העפרורית שבאבוס בתבן ובשעורים שנותנים לפניו ויקוץ במאכלו, ומסלקין תבן שלפניו לצדדים כשהוא רב כדי שלא ידרסנו ברגליו ויתלכלך ברעי:

וחכמים אוסרים. אתרוייהו קאי, אחד גריפת האבוס ואחד תבן שלפניו לא יסלקנו לצדדים. ולא נחלקו רבי דוסא וחכמים אלא באבוס של כלי, אבל באבוס של קרקע הכל מודים שאין גורפים, דלמא אתי לאשוויי גומות. ורבנן גזרו אבוס של כלי אטו אבוס של קרקע. והלכה כחכמים:

נוטלים מלפני בהמה זו ונותנים לפני זו. ולא אמרינן טלטול דלא חזי הוי, אלא ודאי חזי דאין בהמה קצה במאכל הניטל מלפני חבירתה. ודוקא מלפני החמור ונותנין לפני השור וכיוצא בזה, אבל לא מלפני השור ונותנים לפני החמור, שמאכל השור מאוס ברירין היוצאים מפיו ואין החמור אוכל ממנו:

ה **הקש שעל מטה.** סתמא להסקה ומוקצה הוא, ובא לשכב עליו ומנענעו כדי שיהא רך וצף לשכב עליו:

לא ינענענו בידיו. דמוקצה הוא, אבל מנענעו בגופו בכתפיו, דטלטול מן הצד הוא ולאו שמיה טלטול:

או שהיה עליו כר או סדין. דגלי דעתיה דאקצייה לשכיבה מעתה תורת כלי עליו:

מכבש. שני לוחות שמשימין ביניהן הבגדים לאחר כביסתן ומהדקין הלוח העליון על הבגדים המונחין בלוח התחתון כדי שיהא קיפולן נאה:

מתירין. דהיינו לצורך שבת ליטול את הבגדים, אבל לא כובשים דהיינו צורך חול:

ושל כובסים לא יגע בו. מפני שהוא עשוי לתקן בגדים ומהדק טפי והתרתו דומה לסתירה. ואין הלכה כרבי יהודה:

פרק כא

א **נוטל אדם את בנו.** בחצר והאבן בידו ולא אמרינן דמטלטל לאבן:

כלכלה. סל:

והאבן בתוכה. והוא שיהיו פירות בסל, שאם אין בו פירות נעשה בסיס לדבר האסור ואסור לטלטלו. וצריך נמי שיהיו בתוכו פירות שאם ישליכם בארץ ימאסו, כגון תותים וענבים וכיוצא בהם, אבל אם היו בו פירות כגון אגוזים ושקדים מנער את הפירות והם נופלים. ופירות הנמאסים נמי כגון תותים וענבים אם אפשר לסלקם לצדי הכלכלה ולנער האבן לבדה ולהשליכה אסור לטלטלה עם האבן. ומתניתין איירי כגון שנפחת מצדי הכלכלה או שוליה והאבן דופן לה שאי אפשר להשתמש בכלכלה בלא האבן:

תרומה טמאה עם הטהורה ועם החולין. אגב הטהורה ואגב החולין. אבל טמאה באנפי נפשה לאו בת טלטול היא:

אף מעלין את המדומע באחד ומאה. סאה של תרומה שנפלה במאה סאים של חולין, מותר להעלותה לסאה של תרומה מהן בשבת ויהיו כולן חולין ומותרין לזרים, ולא אמרינן מתקן הוא, דתרומה שנפלה בחולין חשבינן לה כאילו מונחת לבדה ואינה מעורבת, וכשעולה באחד ומאה התרומה עצמה שנפלה עולה הילכך לאו מתקן הוא. ואין הלכה כרבי יהודה:

ב **מטה על צדה.** מטה החבית על צדה אם צריך ליטול מן היין והאבן נופלת ולא יטול אותה בידים:

היתה בין החביות. ומתירא שלא תפול האבן על החביות ותשברם מגביהה לחבית כולה ומסלקה מבין החביות ושם מטה אותה על צדה:

נוער את הכר והן נופלות. כשהוא צריך לכר ואינו צריך למקום הכר, אבל אם צריך למקומו מגביה הכר עם המעות שעליו. ולא אמרן אלא כששכח המעות על הכר מערב שבת, אבל הניחן שם במתכוין נעשה הכר בסיס לדבר האסור ואסור לטלטלו ולא לנער המעות שעליו:

לשלשת. דבר של טנוף כגון רוק או רעי או צואה:

מקנחה בסמרטוט. ולא יתן עליה מים, דסתם כר של בגד הוא, ובגד שרייתו במים זהו כבוסו:

היתה. על כר:

של עור. דלאו בר כבוס הוא:

נותן עליה מים. עד שתכלה ותלך הלשלשת. אבל כבוס ממש לא, דהואיל וסתם כרים וכסתות רכים נינהו שייך בהו כבוס בעורות רכים, ומיהו שרייתן לא זהו כבוסן:

ג **ב"ש אומרים מגביהין מעל השלחן עצמות וקליפין.** בגמרא קאמר שאין אנו סומכים על משנתנו כמות שהיא שנויה, אלא מוחלפת השטה, שבית הלל אומרין מגביהין מעל השלחן עצמות וקליפין, וב"ש אומרים מסלק את הטבלא שיש עליה תורת כלי אבל לא יטלטל העצמות והקליפין בידים, דב"ה כר"ש וב"ש כר' יהודה. ומיהו לא שרו ב"ה אלא בעצמות וקליפין דחזו למאכל בהמה אע"ג דלא חזו למאכל אדם, אבל אי לא חזו אף למאכל בהמה מודו ב"ה דאסורים לטלטל, דבכה"ג אפילו ר"ש מודה:

מעבירין מעל השלחן פרורין פחות מכזית. אפילו פחות מכזית וטעמא כדמפרש בסמוך שהן ראויין למאכל בהמה:

ושער של פולין. שרביטים שהקטנית גדל בהן:

עור בית אחיזה. בית אחיזה של עור שיאחזנו בו:

אין מקנחין בו. שכשאוחזו נסחט בין אצבעותיו והוי פסיק רישיה ולא ימות דמודה ביה ר״ש:

בין כך ובין כך. בין יש לו בית אחיזה בין אין לו בית אחיזה ניטל בשבת כשהוא נגוב:

ואינו מקבל טומאה. דאינו לא כלי עץ ולא בגד ולא שק ולא מתכת:

פרק כב

א **מצילין מזון ג׳ סעודות.** ואפילו בכלים הרבה, דאילו בכלי אחד אמרו בפרק כל כתבי דכמה דבעי מציל:

לכם. כל אחד מזון ג׳ סעודות:

ובלבד שלא יספוג. שלא ישים ספוג לשאוב היין ולחזור ולהטיף, ואף על פי שיש לספוג בית אחיזה דליכא חשש סחיטה, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. ואפילו ליקח בידו שמן ודבש שהן עבים ונדבקים ולקנח ידו בשפת הכלי אסור, שלא יעשה כמעשה חול:

אין סוחטין את הפירות. דה״ל מפרק תולדה דדש:

אסורין. גזירה שמא יסחוט לכתחלה:

ר״י אומר אם לאוכלין. היו אותן פירות מכונסים, היוצא מהן מותר, דלא ניחא ליה במה שזבו וליכא למגזר בהו שמא יסחוט:

ואם למשקין. היו מכונסין דניחא ליה במאי דנפק מנייהו, היוצא מהן אסור, גזירה שמא יסחוט. ובזיתים וענבים מודה ר״י לחכמים דאע״ג דכנסן לאוכלים היוצא מהן אסור, כיון דדרכן לסחיטה קיימי כי אתו לידי משקה יהיב דעתיה בהכי. ובשאר מיני פירות מודים חכמים לר״י, כיון דלאו דרכן לסחיטה. לא נחלקו אלא בתותים ורמונים, דרבי יהודה מדמה להו לשאר פירות וחכמים מדמו להו לזיתים וענבים. והלכה כר״י:

חלות דבש. כשהן מרוסקים זב הדבש מעצמו מתוך השעוה ואין דרך לסחטו, הילכך ר״א מתיר, וחכמים אוסרים גזרו אטו שאין מרוסקין. והלכה כר״א:

ב **כל שבא בחמין.** שנתבשל:

מדיחין. דהדחתו אינה בשולו אבל לא שורין:

חוץ מן המליח הישן. דג מליח שעברה עליו שנה משנמלח:

וקוליס האספנין. דג שקליפתו דקה והדחתו בחמין הוא גמר בשולו:

ג **שובר אדם את החבית.** מפני שהוא מקלקל:

ובלבד שלא יתכוין לעשותה כלי. לעשות לה פה נאה:

אין נוקבים מגופה. הדבוקה בפי חבית אלא נוטל את כולה דכי נקיב לה מתקן פתחא הוא:

ר׳ יוסי מתיר. דאין דרך פתח חבית בכך. והלכה כר׳ יוסי:

ולא יקבנה מצדה. כלומר הא דשרי ר׳ יוסי להיות נוקב את המגופה, לא שרי אלא למעלה בראש המגופה דלאו אורחא למעבד פתחא התם אלא נוטל כל המגופה. אבל מצדה, זימנין דעביד ליה לנקב בצד המגופה משום פתחא ואינו רוצה לפתחה למעלה שלא יפלו צרורות או עפר ביין:

ממרח. ויש כאן משום ממחק:

בערב. שם מקום:

חוששני לו מחטאת. אם מירח השעוה לדבקה בדופני הכלי סביב הנקב:

ד **לתוך הבור.** שאין בו מים:

שיהא שמור. שלא יסריח מחמת החום. והא קמ״ל דלא חיישינן דלמא אתי לאשוויי גומות שבקרקעית הבור כדי שיהא שוה להושיב שם הקדרה:

ואת המים היפים. הראויים לשתיה:

ברעים. בתוך מקוה מים רעים שאינן ראויין לשתיה. ומילתא דפשיטא היא ומשום סיפא נקט לה, דתנן ואת הצוננים [בחמה] בשביל שיחמו, מהו דתימא נגזור דלמא אתי לאטמוני ברמץ, קמ״ל:

מי שנשרו כליו. שנפלו במים בשבת:

מהלך עמהן ואינו חושש. שמא יחשדו אותו שכבסן:

הגיע לחצר החיצונה. הסמוכה למבוא העיר שהוא מקום המשתמר:

שוטחן בחמה. ליבשן:

אבל לא כנגד העם. שיחשדוהו שכבסן. ומשנה זו דחויה היא, שהלכה בידינו כל דבר שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור, הילכך אסור לשטחן אפילו שלא כנגד העם:

ה **ונסתפג.** וקנח:

אפילו בעשר אלונטיות. סדינים שמקנחים בהן, ונסתפג בהן זה אחר זה אע״ג דלא נפישי מיא בכל חד וחד אפ״ה לא יביאם בידו לתוך ביתו, אפילו ע״י עירוב, שאין כאן איסור הוצאה, אלא גזרה שמא ישכח ויסחטם בבואו:

אבל עשרה בני אדם. הואיל ומרובין הם מדכרי אהדדי. ואפילו חדא אלונטית לעשרה בני אדם דהשתא נפישי בה מיא אפילו הכי מביאין אותה בידם ולא גזרינן שמא יסחטוה, הואיל ומרובים הן:

פניהם ידיהם ורגליהם. אורחא דמלתא נקט והוא הדין לכל גופן. ואין הלכה כמשנה זו אלא אפילו אחד מביא בידו אלונטית שנסתפג בה ולא חיישינן שמא יסחוט:

ו **סכין.** שמן בשבת:

וממשמשין. ביד על כל הגוף להנאה:

אבל לא מתעמלין. לשפשף בכח:

ולא מתגרדין. במגרדת, ודומה לו (איוב ב׳:ח׳) ויקח לו חרש להתגרד בו, משום דהוי כעובדא דחול:

אין יורדין לפולימא. בקעה מלאה מים ותחתיה טיט כמו דבק, ויש בה מקומות שיטבע הרוחץ שם באותו טיט וידבק בו ואינו יכול לעלות עד שיתקבצו בני אדם ויעלוהו בקושי גדול ובדוחק. פ״א בקעה שטיט שלה מחליק והרוחץ שם נופל ובגדיו נשורים במים ואתי לידי סחיטה:

אפיקטויזין. להקיא. ופירושו אפיק טוי זיין, כלומר להוציא המזון ממקום בשולו שהיא האצטומכה. אפיק, מוציא. טוי, מתבשל. צלי אש מתרגמינן טוי נור. זיין, מזון. ודוקא לשתות משקה שמביאו להקיא הוא שאסור בשבת אבל להכניס אצבעו לתוך פיו כדי להקיא מותר. והיכא דאית ליה צערא ואם יקיא יתרפא מותר אפילו ע״י משקה:

ואין מעצבין את הקטן. לתקנו ולישב עצמותיו וחוליות שדרתו משום דמיחזי כבונה. ולא אמרן אלא לאחר זמן אבל ביום לידה שרי. מעצבין, לשון ידיך עצבוני ויעשוני (שם י׳):

ואין מחזירין את השבר. עצם שנשבר. ואין הלכה כמשנה זו, אלא הלכה מחזירין את השבר בשבת:

שנפרקה ידו. שיצא העצם מן הפרק שלו:

לא יטרפם. לשון ביצים טרופות בקערה, שמשתטף [בצונן] על מקום השבר, דמיחזי דלרפואה קעביד:

פרק כג

א **שואל.** ובלבד שלא יאמר הלוני. דהלואה לזמן מרובה משמע וקיי״ל סתם הלואה שלשים יום הלכך אתי מלוה לכתוב על פנקסו כך וכך הלויתי לפלוני כדי שלא ישכח:

מניח טליתו אצלו. אם אינו מאמינו ולוקח אותו ומקדישו בשבת, דחובות שקבוע להן זמן יכולין להקדיש בשבת:

ב **פרפרותיו.** מיני מעדנים:

אבל לא מן הכתב. אם כתב מערב שבת כך וכך אורחים כדי שלא ישכחם, לא יקרא באותו כתב בשבת, גזירה שמא ימחוק. א״נ שמא יקרא בשטרי הדיוטות, ואין מותר לקרות בשבת אלא בתורה שבכתב, ובתורה שבעל פה לאחר שכתבוה, ובפירושיהן, אבל בשאר דברים או בספרי חכמות, שאינו מדברי נבואה או מפירושיהן, אסורים:

מפיס. מטיל גורל לחלק למי יגיע כל מנה ומנה:

עם בניו ועם בני ביתו. שהן סמוכים על שולחנו שאין כאן קפידא. אבל עם אחר לא, דבני חבורה המקפידים זה על זה שאינן מוחלין ואינן מוותרים זה לזה עוברים משום מדה ומשום משקל ומשום מניין ומשום לווין ופורעין דגזרו בהו רבנן שמא יכתבו:

ובלבד שלא יתכוין וכו׳ מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, מפיס אדם עם בניו ועם בני ביתו על השלחן, ואפילו מנה גדולה כנגד מנה קטנה, ודוקא עם בניו ועם בני ביתו אבל עם אחר לא, ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד מנה קטנה, ואז הוא דביו״ט אסור ובחול שרי, אבל אם נתכוין לעשות מנה גדולה כנגד מנה קטנה אפילו בחול אסור משום קוביא, דגזל הוא ואסמכתא לא קניא, והאי אסמכתא היא דסמיך על הגורל אם יפול לו הגורל על המנה הגדולה יזכה בה, ולפיכך תלה עצמו אף לגורל הקטנה על הספק, ואילו ידע מתחילה שכן, לא היה מתרצה:

חלשים. גורלות, כמו חולש על גוים (בישעיה י״ד י״ב):

על הקדשים ביו״ט. שנשחטו בי״ט, לחלק אותם בין הכהנים.

אבל לא על המנות. של קדשים של אתמול:

ג **לא ישכור אדם פועלים.** דכתיב (ישעיהו נ״ח:י״ג) ממצוא חפצך ודבר דבר:

ולא יאמר אדם לחבירו כו׳ לדיוקא נקטיה, לא יאמר לחבירו שכור לנו פועלים, אבל אומר לו הנראה שתעמוד עמי לערב, כלומר עכשיו נראה אם תבא אלי לכשתחשך, ואע״פ ששניהם יודעים שעל מנת לשכרו לפעולתו הוא מזהירו, כיון דלא מפרש ליה שכירות בהדיא שרי, דקי״ל דבור אסור הרהור מותר:

אין מחשיכין על התחום. לקרב עצמו בשבת עד סוף התחום ולהחשיך שם שיהא קרוב למקום הפועלים או לפרדס להביא פירות, דכל דבר שאסור לעשותו בשבת אסור להחשיך עליו, אבל מחשיך הוא להיות קרוב לצאת ולשמור פירותיו, דזה דבר המותר בשבת לשמור פירותיו:

ומביא פירות בידו. הואיל ועיקר מחשבתו לא היתה לכך:

כלל אמר אבא שאול. אתנא קמא פליג, דאסר כל החשכה ולא מפליג בין החשכה של מצוה להחשכה של רשות, ואתא איהו ואמר דהחשכה של מצוה שריא, שכשם שמותר לומר לחבירו בשבת תהיה מזומן לילך לאחר חשיכה להביא ארון ותכריכים למת, כך מותר להחשיך על התחום כדי שיהיה מזומן לאחר חשיכה להביא ארון ותכריכים. וסיפא דתנן מחשיכים על התחום [לפקח] על עסקי כלה ועל עסקי המת, אבא שאול היא. והלכה כמותו:

ד **לפקח על עסקי כלה.** לעיין ולחקור בצרכי הכלה:

חלילין. כלי נגון חלולין שקולן מעורר הבכי:

לא יספוד בהן ישראל. קנסא הוא משום דמוכחא מילתא שבשביל ישראל הובאו:

אלא אם כן באו ממקום קרוב. אא״כ נודע לנו בבירור שבאו ממקום שבתוך התחום ולא הביאם מחוץ לתחום:

ארון. לעצמו שיקבר בו נכרי, או למכור:

ה **סכין.** בשמן:

ומדיחין. במים. ופוקקין נקביו, סותמין נקביו העליונים והתחתונים בבגד או בשום דבר כדי שלא תכנס בהם הרוח ויתפח:

ובלבד שלא יזיז בו אבר. שלא יטלטל ויגביה לא ידו ולא רגלו ולא ריסי עיניו, שאסור לטלטל המת או אבר מאבריו, אע״פ שמותר ליגע בו. וכן כל מוקצה מותר בנגיעה ואסור בטלטול. וביצה שנולדה בשבת או ביום טוב אסורה אפילו בנגיעה, שמפני כדוריתה נגיעתה זהו טלטולה:

ושומטים את הכר מתחתיו. ונמצא מוטל על החול, אבל לא מטלטלין להניחו על החול, דהא תנא רישא ובלבד שלא יזיז בו אבר:

בשביל שימתין. שלא יסריח מחמת חום הסדינים והכרים:

קושרים את הלחי. של מת שהיה פיו הולך ונפתח:

ולא שיעלה. להסגר מה שנפתח דהיינו מזיז אבר, אלא שלא יוסיף להפתח:

סומכים אותה בספסל. שהרי תורת כלי עליו:

ולא שתעלה. דהוה ליה בונה:

אין מעמצין. את עיניו בשבת אפילו לאחר יציאת נפש, דהוה ליה מזיז אבר:

שופך דמים. שבדבר מועט מקרב מיתתו:

פרק כד

א **מי שהחשיך.** נותן כיסו לנכרי. מבעוד יום. ואע״ג דשלוחו של ישראל הוא לישא את כיסו בשבת, קים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו ואי לא שרית ליה אתי לאתויי ד׳ אמות ברשות הרבים:

ואם אין עמו נכרי כו׳ הא יש עמו נכרי, לנכרי יהיב ליה, מ״ט חמור אתה מצווה על שביתתו, נכרי אי אתה מצווה על שביתתו. וכשמניח כיסו על החמור משתחשך מניחו עליה כשהיא מהלכת, כלומר לאחר שעקרה רגליה לילך דלא עבדה עקירה, וכשרוצה הבהמה לעמוד נוטלו מעליה, ולאחר שתחזור ותעקור רגליה לילך יניחנה עליה, כי היכי דלא תעביד הבהמה עקירה והנחה, דאי שביק לה למעבד עקירה והנחה והוא מחמר אחריה ומנהיגה נמצא מחמר אחר בהמתו בשבת ואסור, אע״פ שאינה טעונה אלא כל דהו דכתיב (שמות כ׳:י׳) לא תעשה [כל] מלאכה אתה ובהמתך, איזו היא מלאכה שנעשית בין האדם והבהמה, הוי אומר זה מחמר:

הגיע לחצר החיצונה. מילתא באנפי נפשה היא ולא בדין כיסו קא מיירי:

לחצר החיצונה. של עיר, שהוא מקום המשתמר ראשון, כשיבא לפרק החמור נוטל בידו מעליו כלים הניטלין בשבת:

ושאינם ניטלים מתיר את החבלים. של אוכף שהן קשורים והשקין נופלים:

ב **פקיעי עמיר.** קשין של שבלים שאגדן, מתירין אותן, דכל זמן שהן קשורין לאו אוכלא נינהו ומתירין אותן לשווינהו אוכלא, אבל פספוס, לפזרן כדרך שרגילין לפזר עשבים לפני בהמה כדי שתריח ריחן ויהיו יפין לה לאכלן, אסור בפקיעי עמיר, דמאחר דאתעבידו אוכלא בהתר הפקיעין, והפספוס אינו אלא לתענוג בעלמא, ומטרח בדבר שהוא כבר אוכל לא טרחינן:

ומפספסים את הכיפים. ענפים לחים של ארז, מפזרים ושוטחים אותן לפני הבהמה שתריח ריחן, דבלאו פספוס לא הוו אוכלא:

אבל לא את הזירין. הן הן פקיעי עמיר, אלא שהפקיעין יש להן שני קשרים אחד בראשן ואחד בסופן, והזירין יש להן שלשה קשרים קשר אחד יתר באמצען. וקאמרה מתניתין שאין מפספסים את הזירין ואע״פ שהן דחוקים זה בזה ומתחממים והבהמה קצה בהן, אלא מתיר שלשה אגדיהן בלבד, דהתרת אגדיהן משוי לה אוכלא כפקיעין:

אין מרסקין את השחת. אין מחתכין עשב של תבואה, והיא אספסתא, משום דטרחא שלא לצורך הוא:

רבי יהודה מתיר בחרובין לבהמה דקה. ששיניה דקות וקשין לה. ואין הלכה כר״י:

ג **אין אובסין.** [אין] מאכילין אותו על כרחו ותוחבים לו בגרונו, ופירוש אובסין, עושין לה אבוס בתוך מעיה:

ולא דורסים. שדורס המאכל לתוך גרונה. ומיהו לא הוי כמו אובסין:

אבל מלעיטים. שתוחב לו המאכל למקום שיכול להחזיר:

אין ממראין. מפטמין, לשון וחלב מריאים (ישעיהו א׳:י״א). ופירוש המראה, שתוחב לו המאכל לפנים מבית הבליעה במקום שאינו יכול להחזיר:

ומהלקטין לתרנגולים. שתוחב המאכל לתוך פיו במקום שיכול להחזיר:

אבל לא גובלין. אין לשין אותו במים:

אין נותנין מים לפני דבורים. שאין מזונותיהן עליו, שיוצאין ואוכלין בשדה ומים מצויין להם באגמים:

דורסיאות. יונים שגדלים בבתים. ונקראים דורסיאות על שם הורדוס המלך שהיה מגדל מהן בארמונו:

ד **מחתכין את הדלועין.** התלושין לפני הבהמה, ואע״ג דסתמן לאו למאכל בהמה קיימי אלא לאדם:

ואת הנבלה. שנתנבלה היום, ואע״ג דבין השמשות היתה עומדת לאדם ולא לבהמה:

רבי יהודה אומר אם לא היתה נבילה מע״ש אסורה. דכל מידי דחזי לאינש לא מקצה ליה לבהמה. ואפילו חולה מע״ש, סובר שתתרפא. ואין הלכה כרבי יהודה:

ה **מפירין.** בעל לאשתו ואב לבתו:

ונשאלין. לחכם:

שהן לצורך השבת. כגון שנדר שלא יאכל היום. ואנשאלין דוקא קאי, דאילו בעל או אב מפר בין נדרים שהן לצורך השבת בין נדרים שאינן לצורך השבת, כיון שאינו יכול להפר אלא ביום שמעו בלבד. ונדרים שהן לצורך השבת אפילו היה לו פנאי להשאל עליהם קודם השבת נשאלין עליהם בשבת:

ופוקקין את המאור. החלון שממנו האורה נכנסת, סותמין אותו בלוח או בשאר כל דבר שרגילים לסתום בו:

ומודדין את המטלית. כגון אם היתה טמאה ונגעה בטהרות, מודדין אותה אם יש בה ג׳ אצבעות על ג׳ אצבעות לידע אם נטמאו הטהרות אם לאו, דמטלית פחותה מג׳ על ג׳ אינה לא מיטמאה ולא מטמאה:

ואת המקוה. לידע אם יש בה אמה על אמה ברום שלש אמות. שאלו מדידות של מצוה הן לפיכך מותר למדוד אותן בשבת:

שפקקו את המאור. את החלון וקרוי מאור שממנו האורה נכנסת:

בטפיח. פך של חרס:

מקדה. כלי חרס:

בגמי. להכי נקט גמי שראוי למאכל בהמה ולא מבטל ליה להיות קשר של קיימא:

לידע אם יש בגיגית פותח טפח. כמין שביל קטן היה בין שני בתים שלא היה מקורה אלא שגיגית מונחת על גבו, והיו חלונות פתוחות מן הבתים אל השביל, והיו חוששין שמא ימות מת בבית אחד ותהא הטומאה בא מן החלון אל השביל ומן השביל אל הבית האחר דרך החלון הפתוח, לפיכך פקקו את החלון הפתוח לבית שהטומאה בתוכו בטפיח של חרס וגבו לצד השביל, וכלי חרס אינו מיטמא מגבו, וחוצץ, כי חששו שמא אין בסדק הגיגית פותח טפח ונמצאת הגיגית מאהלת על השביל והטומאה באה דרך השביל מבית זה לבית זה. אח״כ הוצרכו לפתוח החלון וליטול אותו טפיח הפקוק בחלון, ובאו לידע אם יש באותו סדק של גיגית פותח טפח ואין שם אהל באותו שביל להביא את הטומאה, שהטומאה יוצאה מן השביל דרך סדק שבגיגית כלפי מעלה. או אין בסדק של גיגית פותח טפח, ונמצאת השביל כאהל ומביאה את הטומאה מבית לבית. ומדדו מקדה של חרס וקשרוה בגמי והושיטוה כלפי מעלה, לראות אם היה בסדק הגיגית פותח טפח אם לאו:

ומדבריהם למדנו שפוקקין וקושרין ומודדין בשבת. ובלבד שלא יהיה קשר של קיימא, והמדידה תהיה של מצוה, או להתלמד על דבר הוראה: